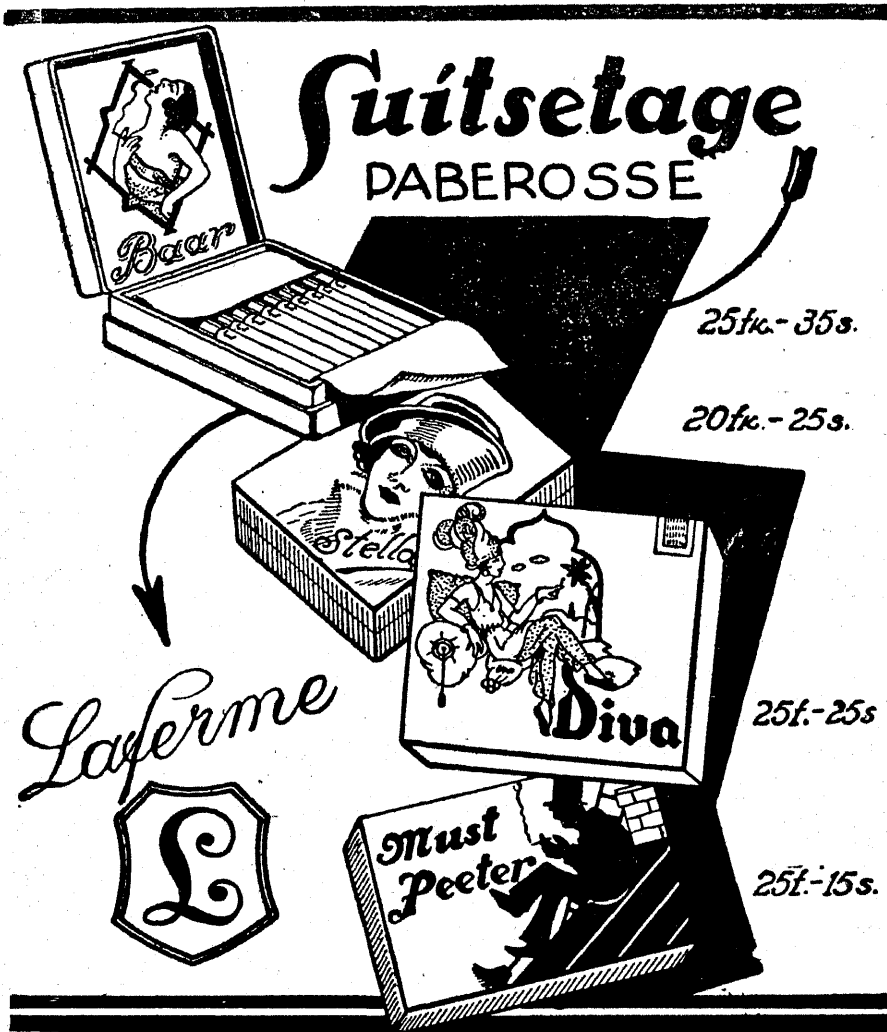

EKSNI MAJLWATE MIN

I.N.

Saavutus!

Lugupeetud tarvitajaskond!

Rõõmuga võime Teile teatada, et meie tehastes Tallinnas, Pirita teel 6-b, on nüüd käimas uus, moodne tööstusseade. Tubaka toimetab edasi ja ajab kohevile õhusurvemasin, kuna eriline imeja ta puhastab nii tolmust kui ka teistest, tervisele kahjulikkudest lisandustest ning pislukatest.

See seade on esimene Eestis. Üldse osutub ta viimaseks tehniliseks ja teaduslikuks saavutuseks meieaegses tubakatööstuses.

Meie võime julgesti tõendada, et meie seni juba üldtunnustatud võistluseta head tubakasaadused on ülalmainitud moodsaima uuendusseade tõttu omaduselt veelgi paranenud ja erinevad oma suurepärase maitse läbi.

A.-s. „Laferme“

EESTI LAULJATE LIIDU

Toimetus: M. Lüdig, prof. J. Aavik, A. Krull, R. Kull, L. Neuman, M. Saar, prof. A. Topman, T. Vettik, E. Vörk ja R. Saving.

MART SAAR

MIHKEL LÜDIG 50-AASTANE

Mihkel Lüdig sündis 9. mail 1880. aastal Pärnumaal, Reius, metsavahi *Jakob Lüdig*'i arvurikkas perekonnas teise pojana. Oma muusikaande on Lüdig arvatavasti omalt emalt pärand, sest tema ema isa, kooliõpetaja *Juhan Oldermann*, oli tol ajal sääl ümbruskonnas suur muusikaharrastaja ja koorijuht. Lüdig'i and avaldus varakult: juba viieaastase poisikesena näeme teda mängivat väiksel kodusehitatud tubaorelil (positiivil).

Võib olla, et Lüdig'i and ehk oleks läind kaduma, kui siin mitte hää juhusest poleks vahele segand. Nimelt: Pärnust sõitis tol ajal keegi böömlane viiulimängija ja Pärnu linnaorkestri esitaja Franz Jacob metsavahi Lüdig'i juure puid ostma. See kuulis väikese Miku orelimängu, milline tema pääle hääd mõju avaldas. Ta nägi kohe, et poisil on hääd muusikaanded ja viis ta linna omale kasvandikuks. Pärastpoole, kui Jacob'il võimalus kadus poissi edesi kasvatada, võttis Pärnu saksa seltskond tema kasvatusse oma hoole. Siin omandas ta üldhariduse Pärnu saksa koolides, kusjuures paralleelselt ka muusikat õppis. Esimest kavakindlamat õpetust sai ta Pärnu Nikolai kiriku organistilt *Max Peters*'ilt ja pärastpoole organistilt *Vühner*'ilt.

Mõlemal mainitud organistil olid hääd noodikogud ja neid kogusid kasutas suure innuga noor kunsti järele janunev Lüdig. Ta võis tundide ja päevade viisi aega veeta nootide juures. Tal sai harjumuseks Haydn'i ja Mozart'i sonaate välja viia, kus puieistikus, vabas õhus pingil istudes neid võis õppida ja imetleda. Sel viisil täitus ta varsti klassikute Bach'i, Mozart'i ja Beethoven'i vaimuga, samuti ka saksa Lied'i maestrote Schubert'i ja Schumann'i hingelaadiga.

1897. aastal astus Lüdig Max Peters'i õhutusel Moskva konservatooriumi, olles ennem veel 16-aastase poisikesena Pärnus organistik. Sisseastumise eksami sooritand, võeti ta vastu konservatooriumi stipendiaadiks. Kuid samal aastal suleti Moskva konservatooriumi oreliklass professori haiguse tõttu ja Lüdig pidi Peterburi konservatooriumi üle minema. Siin õppis ta professorite *Homilius*'e (orel), *Cserny* (klaver), *Rimski-Korsakov*'i ja *Solovjev*'i (teooria) juures. Lõpetas selle 1904. aastal vabakunstniku diplomiga.

Olles Venemaal ei katkend side kodumaaga, ikka hõõgus mingi huvi selle vastu, mis ei luband teda jäädavalt siit lahkuda. Vaheaegadel käis ta Pärnus

kontserte andmas ja korraldamas. Tol ajal oli Pärnus saksa vool ja mõju tugev. Sakslased lootsid Lüdig'ist „oma meest“ saada, kuid see ei läind neil korda. Lüdig, mõjutatud Pärnu eesti seltskonna ärksamaist tegelasist, pöördus neist ja rakendas end kui veendund eestlane, raugematalt oma sünnimaa ja rahva teenistusse.

Nii näeme teda juba organiseerivat 1903. aastal „Endla Seltsi“ 25-aasta juubeli puhul esimese Pärnumaa laulupeo, olles laulupeo muusikakomisjonis ühes A. Lätte ja K. A. Hermann'iga. Mainitud laulupeo kavas leidis ka aset tema esimene à capella laul „Laevnik“.

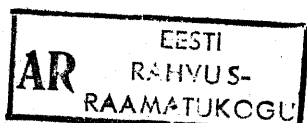
1904. aastal valiti ta Peterburi Jaani kiriku organistiks, kus püsis kuni 1917. aastani. Oli pääleselle veel krahv Šeremetjev'i sümfoonia orkestri organistiks ja Peterburi saksa „Meeslaulu Seltsi“ koorijuhiks. Samal aastal juhatas ta Viljandis suuremat kontserti, mis korraldati lauluselts „Koidu“ 35-aastase juubeli puhul. Tema laul „Koit“ Kuhlbars'i sõnadele on seks puhuks komponeeritud. 1906. aastal juhatas „Vanemuise“ maja avamisel temalt seks puhuks loodud uvertüür-fantaasiat. 1910. aastal oli VII üldlaulupeo üldjuhiks. Mainitud laulupeol korraldatud sümfooniakontserdil juhatas oma sümfoonilist pilti „Jaaniöö“. Siis on veel juhataand üldkoore Tartu muusikapäeval 1909. a. ja maakonna laulupidusid Viljandis 1914. a. ja Võrus 1925. a. — 1914. aastal oli Lüdig Peterburis „Vestnik Znanija“ poolt korraldatud etnograafiliste kontsertide eesti osakonna peäkorraldajaks ja samal aastal Maria teatri laulja M. Dolina poolt korraldatud patriotiliste kontsertide seerias oleva eesti õhtu korraldajaks. Pääleselle on veel korraldand ja annud kontserte Moskvas, Kroonlinnas ja Pariisis.

Rahutu vaim on Lüdig'il, tal ei jatku üksi muusikalisest tegevusest, ta püüab rahuldust leida ka poliitikas. Teda valiti revolutsiooni aegu Peterburi Eesti Sõjavägede Keskkomitee liikmeks. Ta võttis energiliselt osa I eesti polgu formeerimisest ja oli selle polgu kapellmeistriks, andes sellega kontserte mööda kodumaad. 1918. aastal siirdus ta lõplikult kodumaale, kus ta ka kohe Kaarli kiriku organistiks valiti.

M. Lüdig'i organiseerimisvõime tõuseb hiilgepunktile Tallinna Konservatooriumi loomisega. Raske oli alata tööd, kuid tahtjõud oli see, mis teda raskustest üle aitas. Teiste tema idee pooldajatega avanes Lüdig'il võimalus konservatooriumi avada 1919. aastal. Raske oli saada majanduslist toetust, kuid sama raske oli muretseda õppejõude. Vähe leidus tol ajal Eestis väärilisi pedagooge selle asutuse tarvis, nii et ka neid pidi Venemaa kolgastest siia koondama. Olles algatajaks, oli ta muidugi ka ise üheks konservatooriumi õppejõuks. Sõda'me surma järele — oreliklassi juhatajaks.

Konservatooriumi asutamise teenete eest võlgname palju tänu Lüdig'ile, sest seda asutust vajas väga meie rahvas. Kuid too vaevarikas töö ei annud veel kõike ta rahutule vaimule. Taas tärkas tas tung teise ümbruse ja teiste rahvaste järele, ta lahkub kodumaalt 1925. aastal ja asub Lõuna-Ameerikasse, Buenos-Airesi lirma. Sääil peatub ta kaks aastat, olles sääilgi energiline tööline muusikapõllul. Ta asutas sääil eesti seltsi „Ühendus“ ja korraldas pidu Buenos-Airesi linnas 1926. a.

Sigavate veteväljadega lahutatud omast armastatud kodumaast kaugel võõrsil, ei suutnud Lüdig kaua vastu panna. Lakkamatu igatsus oma sünnimaa ja rahva järele sundis teda pöörama jälle tagasi meie maarjamaa

Ar 930 P
Muusikaleht

pinnale. Ta siirdus siia novembril 1928, kus ta praegu Kaarli kiriku organistiks ja Poeglaste Kommertsgümnaasiumi muusikaõpetajaks on.

Heliloojana on Lüdigi kirjutand orkestrile: „Uvertüür-fantaasia“, sümfooniiline pilt „Jaaniöö“, süit „Lembit“, Sümfoonia la-minoor, milles käsitletud rahvaviise ja rahvaviisi fragmente. Soololaule on ilmund 7, koorilaule üle 30, neist erikoguna 12, kuna teised laialipillatud üksikutesse kogudesse. Kahele klaverile: „Andante ja scherzo“ ja „Kaks eesti viit“, tšellole: „Kaera Jaan“ ja „Eesti viis“.

MIHKEL
LÜDIG

SAAB
9. MAIL
50-NE
AASTASEKS

Lüdigi loomingu karaktersemateks joonteks on lihtsus ja otsekohesus, mis järkjärgult süveneb ja evolutsioneerub rahvustooni suunas.

Võib vahest oletada, et Lüdigi hingelaadilt ei kaldu tumedasse müstikasse või raakemeelsesesse sügavusse; samuti ka paatos ei näi temale ehk nii omane olevat. Loomingu mõtte koondust selles mõttes, nagu meie seda tarvitame *Bach'i*, *Beethoven'i* ja *Wagner'i* juures, muidugi mõned erandid väljaarvatud, Lüdigi juures sel kujul ei leia. Oma teoste enamikus seisab Lüdigi teisel pinnal ja alusel, osates anda sisemist väärtust neile mõtetele, mis paistavad ehk pinnalistena. Kuidas ta seda saavutab, jääb muidugi tema loomingu saladuseks.

Kas merepind, mis Looduse Kunstniku tahtmisega on kujutletud vahutavate voogudega ja mis särab kuuma päikese kiirte all miljonite kirjude värvidega, vähem sügav, sisukam on vaatlejale, kui tema mitmekilomeetrilised sügavused, milledes ulualust leivad ookeani fauna mitmekesised esitajad?

Tarvis ainult, et meie oskaksime tabada seda erilist, iselaadi sügavust. Ja on veel tarvis, et kunstnik tõeliselt põimiks seda isesugust sügavust oma näili-

selt pinnalistesse teostesse. Loodus lahendab seda küsimust imetletavalt täiel määral, oskavad seda lahendada ka mõned omapärased kunstnikud.

Strauss'i ja *Skrjabin'i* kunsti võiks nimetada „suurendatuks“. Sageli peegeldub sääl kosmos sedavõrt suures mastaabis, et seda kunsti tuleb võtta teatud kaugusest, kui soovitakse tabada tema kontuure. Kui jääda sama terminoloogilisele pinnale, siis oleme õigustatud Lüdigi muusikat nimetama „naturaalsuuruseks“, mida võime nautida normaalsel selgelnägija kaugusest.

Vastandiks nüüdisaja närvilisele ja rahutule kunstile, tõmbab Lüdigi muusika tähelepanu oma mittemässavusega, oma lihtsate, rahulikkude harmooniatega, oma pehmete, mittehüplevate modulatsioonidega, oma mitterappuva stiiliga, mis seda teatud määraneni lähendab attitsismile. Tema tagasihoidlikkus mõjub häätegevalt, kaunilt instinktiivse reaktsiooni tagajärjel, mis on juhitud praeguseaja kunsti liialduste vastu.

Lüdig on rahvuslik entusiast, ta on natsionaalse kunsti ideoloogia pool-daja, tal on julgust ja eneseusaldust, et võita tugevasti kaitstud rutiinliste vana-moeliste kunsti maitsete ja veendumuste positsioonid, selleks, et eesti muusika-ajaloo ratas edesi keerata, mille lükkamisega surnud punktilt juba algus on tehtud. Lüdig'i hääsüdamliselt naeratavas näos on veel palju mõtteid, plaane ja kavatsusi, millede teostamine enam mägede taga ei seisa, temas on veel palju tulist tahet tööks, tal on julget jõudu innuga kaasa lüüa mõtteosaliste salgas — ja küllap viimaks langeb lõpulikult kokku see õnes ning verevaene monstrum, mis meie muusikalist maitset on aastakümneid lõjastand — juba ongi see enam kui upakil — ja siis võivad kerkida omas täies tugevuses ja suuruses meie oma eesti muusikatempli müürid.

Võlugu teda ikka meie künnilind ja kägu, kui ta sammu sääb üle 50 ja ammutagu talle uut tööjõudu meie Põhjamaa hingeõhk!

Georg Ansoerge,

tuntud saksa pianist ja helilooja, suri äkitselt 67-aastasena. *Ansoerge'l* oli suur edu *Schubert'i* tõlgitsejana. Ta oli saksa silmapaistvamaid klaverikunstnikke, vähem tunnustust leidsid ta kompositsioonid. Suurema osa ta loomingust moodus-tavad soololaulud.

Uus ausammas Beethovenile.

Beethoven'i sünnilinn Bonn organiseerib ausamba püstitamist saksa ja maa-ilma geniaalseimale heliloojale *Beethoven'ile*. Ausammas kavatsetakse püstitada Berliini Ooperi platsile, kavandi valmistab prof. *Breuer*.

Süit Baltimaadelt.

Karl Kämpfer'i orkestrisüit „Baltimaadelt“ kanti ette esmakordselt M.-Glad-bachis linna sümfooniakontserdil. Teosele sai osaks suur menu.

Kindral Charles G. Dawes,

tuntud poliitik, „Dawesi-kava“ algataja, osutab silmapaistvaid kalduvusi kompo-neerimiseks. Tema laul „Melody“ on töötatud ümber viiulile kuulsa viiulikunst-niku *Fritz Kreisler'i* poolt. Sest ajast, kui Dawes on saadikuks Londonis, olevat sel noodil äriliselt suur edu. Räägitakse koguni, Dawes tegelevat „Rahuhümni“ loomisega.

„Elu tsaari eest“ asemel „Kõik bolševismi eest“.

Moskva Rahvahariduse Komissariaat on otsustanud tellida vene rahvus-ooperile Glinka „Elu tsaari eest“ uue libreto, et päästa väärtuslikku muusikat. Sest „ideoloogilistel põhjustel see ooper algkujul peab olema keelatud uues riigis.“ Ümbertöötatud ooper kannaks nime „Kõik bolševismi eest“.

JULIUS VAKS

PASUNAKOORI ESIMESTEST SAMMUDEST

Oma viimases kirjutuses „Pasunakooride kujundamisest“ mainisin, et asjatundlikult valitud pillid kõlavad täiesti puhtalt, on kerged ja lahedad puhuda, nendega saaks teha juba hääd muusikat. Kuid häädest pillidest üksi on vähe, peavad olema ka „hääd mehed“ pillide juures. Missuguste omadustega need mehed peavad olema, sellest mõningat allpool.

Igatahes, mitte kõik need, kellel „kange himu on muusika pääle“, ei kuulu pillimeeste kilda, vaid ainult osa väljavalitud. Et sellest valikust kõige suuremal määral oleneb pasunakoori võime ja edu, siis tuleb sellele valikule panna suurt rõhku.

Esimene nõue oleks: pillimees peab olema füüsiliselt täiesti terve, ka ta suu ja hambad. Kuid tähtsaim: ta peab omama muusikaande. Kuidas viimast aga kiiresti ja eksimatult kindlaks teha, selleks soovitan kõige vanema ja kindlama abinõu. Klaveril, orelil või viiulil võetakse inimese hääle ulatuses üks heli, katsetatav peab selle heli lauldes või vilistades täpselt järele aimama. Saab ta paari-kolme niisuguse katseheliga suurema vaevata hakkama, võib tema kuulumist rahuldavaks nimetada, hää kuulumisega katsetatav laulab kerge vaevaga ka 2—3 heli korraga võetult (akord) üksshaaval puhtalt välja, sääljjuures võtab ta ka väga kõrged või madalad helid oma hääleulatusele vastavalt oktav üles või alla. Väga hää muusikalise kuulumise aga omab see, kes iga heli, ka akordi, eksimata ühes nootide nimetusega välja laulab (muidugi ei tohi katsetatav näha võetavaid noote ega akorde). Niisuguse katsega on kindlaks tehtud katsetatava muusikalise kuulumise olemasolu, nüüd mängime paar takti mõnd tundmatut (lihtsalt improviseeritud) viit, laseme hetke mööduda, katsetatav laulgu siis seda täpselt järele. Sooritab ta ka selle katse rahuldavalt, võib öelda, et ta omab pillimehele väga tarviliku muusikalise mälu.

Muusikaline kuulmine ja mälu tagavad, et katsetataval on kahtlemata muusikalised anded ja temast võib saada pillimees. Muidugi peab ta tublisti töötama, sest anne üksi, samuti kui töö ilma andeta, ei aita. Ei oma aga mõni katsetatav ülaltähendatud omadusi, ei maksa tal pilliga jandama hakata, niisugune mees saab oma mänguga endale ja muusikale õnnetuseks.

Meie rahvast omavad 60—70% normaalse muusikalise kuulumise, seepärast ei ole minu arvates põhjust kartmiseks, et vastavate omadustega inimeste leidmine orkestri tarvis sünnitaks juhile raskusi.

Oleks soovitav, kui algaja puhkpilli mängija vanadus piirduks 13—25 eluaastatega, ses vanaduses on inimene üldse vastuvõtlikum ja edesijõudvam.

Missugust pilli peab keegi mängima hakkama? Muidugi oleks kõige parem, kui iga mees selle pilli saaks, mida ta kõige enam himustab. Kuid siin

võivad olla mitmete huvid sarnased — pasunakoori kahjuks. Selpuhul peab juht selgitama, et iga pill tarvitab hääd käsitamist ja igal pillil on oma tähtis koht kooris, vahe on ainult selles, et mõned neist täidavad kergemaid osi, teised aga raskemaid ja keerulisemaid. Neile, kel hääd anded, suur huvi, vähem eluaastaid, ka vaba aega rohkemal määral, neile tuleb anda keerulisemaid osi täitvaid pille, nagu flööti, klarneti, korneti, baritoni, teistele jälle lihtsamaid osi täitvaid pille. Bassi mängijaid tuleb aga eriti valida. Selleks peab olema mees füüsiliselt tugevam, noor, kuid hästi terava kuulmisega, mida nõuavad bassi madalad ja tihti ilma viisita üksikud lühikesed helid.

Alljärgnevas tahan tuua veel iga pilliliigi käsitlemisest mõnda tähtsat, eriti aga pilli huuliku (mundstüki) asetamist suule või huultele. Valesti asetatud huulik on mängimisel kõige suuremaks takistuseks. Valesti õpitud sõrmede võtteid saab lühikese ajaga ümber õppida, huuliku ümberasetamine vanema pillimehe juures lõpeb aga pea alati halbade tagajärgedega.

Flööt tuleb hoida käes nõnda, et vasaku käe esimene sõrm ja pöidlaotsa sisemine pool oleksid sirgelt kohastikku, parema käe pöidla ots flöödi all esimese sõrmeotsa kohal. Sõrmede otsad kergelt aukudel, kuid nii, et augud oleksid täielikult kaetud. Vastasel korral ei saabu helid üldse. Sõrmede hoid peab olema kumer, et nende otsad palju üle flöödi aukude ei ulatuks. Flööt tuleb asetada sirgelt vastu alumist huult, puhumiseaugu äär ja huule punane piirjoon peavad olema kohati, ülemine huul aga katma samal ajal augu äärt ühe veerandi augu suuruselt. Huuled tõmbuvad tagasi nii, et palede lihased pingule tuleksid, mis peab ära hoidma õhu kogumise palgedesse (punnis põsed). Kõrgemate helide juures keele otsaga ülemiste hammaste otsade pihta lüüa, alumiste helide juures aga vastu ülemiste hammaste keskohta tabada, üldse, helide võtmise juures ei tohi keele ots milliski nähtavale tulla. Esimene kergem heli on katmata aukudega võetud noot do-diees, see oleks siis ka lähtekohaks ülespoole sol-ini ja allapoole samuti sol-ini liikumiseks, muidugi pikkades $\frac{4}{4}$ nootides.

Klarneti tuge hoiab parema käe pöial, sõrmed katavad täielikult ja pingutamata paremale käele määratud kolm auku, väike sõrm ühe klapi (do), pahema käe pöial katab alt augu ja oktavi klapi, ülal kolm sõrme katavad kolm auku ja väike sõrm temale vastavad klappid, üldse kõikidel sõrmedel, mis katavad auke, tuleb ka vastavatel klappidel mängida. Klarneti huulik tuleb asetada alumiste hammaste vastu pingule tõmmatud alumisele huulele, päälmised hambad asetada huuliku pääle umbes $1\frac{1}{2}$ sentim. huuliku otsast, ülemine huul aga jätta täiesti vabasse asendisse. Heli kuuldavale toomine sünnib keeleotsaga tõmbilt vastu pillikeelt löömist. Alul jäetakse kõik augud vabaks ja võetakse laheline pikk heli — sol. Kui see noot juba puhtalt hakkab kõlama, minnakse säält allapoole kuni do-ni ja säält juba heliredeli käigus jällegi pikkades $\frac{4}{4}$ nootides ülespoole ja tagasi.

Kõrneti, trompeti, alti, tenori, baritoni ja bassi hoitaks pahema käega suurest torust või säält lähedalt, umbes ventiilide kohalt, parema käe esimene, teine ja kolmas sõrm asetatakse kergelt klappidetele või pumpadele. Huuliku asetamise eel tõmmatakse samuti kui flöödi mängimisel, huuled tagasi ja palede lihased pingule, samal põhjusel kui flöödi mängimisel. On huuled võtnud eelpool nimetatud asendi, asetatakse huulik just kesk suud, otse nina kohale ja nii, et kui jagada huulik viide ossa, siis kolmviendikku ülemisele ja kaksviien-

dikku osa alumisele huulele jääksid (metsasarve juures on aga see huuliku asetamine täiesti ümberpöördukt). Kui nüüd huulik huulitele säetud, katsutakse võtta nooti sol, hääldatakse seejuures silpi „ta“, mitte aga „da“, ehk veel sobimatult „dua“. Hakkab hulga katsete järele see heli puhtalt kuuldavale tulema, katsutagu ülespoole do-ni, säält alla do-ni pikkade $\frac{4}{4}$ nootidega ülesalla liikuda.

Need oleksid siis esimesed ja ühtlasi ka kõige tähtsamad näpunäited puhkpillide käsitamisel, edesi aga peaks iga õpilase harjutamine sündima vastava pillikooli järele. Kõige lihtsamaks, arusaadavamaks ja odavamaks pean Kietzer'i koole, mis olemas iga pilli tarvis.

Kõigi nende algharjutuste siht ei seisa mitte sõrmede tegevuse ja väleduse arendamises, vaid siin on tähtis ainult huulte harjutamine õigete helide tabamiseks.

Harjutada võib nii kaua, kui ei tunta huultes väsimust, igasugune pressimine ja huuliku surumine huultele on täiesti lubamatu, halva abinõuga võib ainult rikkuda loomulikult voolava tooni sündi. Kõikidel puhkpillidel sünnib õhu võtmine ainult läbi suu, mitte millalgi aga läbi nina. On täiesti keelatud huultega või käega väristamisega mängule „tundmuste“ juurelisamine, mõned arenematud nimetavad küll nüisugust väristavat häält „hingeliseks“ mänguks, kuid selles peab suuresti kahtlema, sest on ikka kaunis väike see hingeke, mida sõrme väristades saab panna liikuma.

On pillimehed juhi kaasabil ja kontrollinisel pillikoolist juba mõned heliredelid või lihtsamad harjutused jõudnud õppida, võib asuda kokkumängule.

R. Strauss'i kavatsusi.

Prantsuse muusikaajakirja „*Le Courier Musical et Theatral*“ kaastööline külastas heliloojat *Richard Strauss*'i Wiesbadenis, kus meister juhatab oma oopereid „Rooside kavaleri“ ja „Intermezzot“. Sel puhul on jutustand *Strauss* järgmist oma uusimast, veel lõpetamata ooperist, mille libretto kirjutas mullu surnud luuletaja *Hugo von Hofmannsthal* ning kannab nime: „*Arabella*“.

— Hofmannsthal saatis mulle libretto lõpetatult. Sain selle kolm päeva enne ta surma. Minu tänu ja sügava rahulolemise telegrammi ei lugend mu sõber enam. See jõudis pärale mõni tund pääle ta surma. Võimata väljendada, millist hingelist rebenemist tähendab minule see surm. Meie olime üks, mina ja tema, ta mõistis täielikult seda, mida väljendan oma muusikas.

Ooper on üldiselt juba valmis, kuid ma pole neid mehi, kes ruttavad komponeerimisel. Ma ei usu, et ooperit on võimalik lõpetada enne kahte aastat, vast ka kolme...

Oma edespõidistest kavatsustest teatab meister, et teda on kutsutud käesoleva aasta sügiseks kontsertreisile Pariisi, kus ta saab juhatama oma oopereid „*Salomet*“, „*Rooside kavaleri*“ ja sümfooniakontserte. Pääle selle tahetakse mängida Monte-Carlos „*Egiptuse Helenet*“, mille suhtes autor sõidab varsti lepingut sõlmima.

Erilise seisukoha oma loomingus annab autor ooperile „*Intermezzo*“, kuna selles avaldub lehekülj ta isiklikust elust, lehekülj täis rõõmu ja sümfoonilise koe sädelevust.

Lõppeks tähendab *Strauss*, et ta arvatavasti loobub sümfooniakomponeerimisest, kuna on veendund, et tema muusikalise väljenduse täielikumaks vormiks osutub ooper. Ta isegi ei kavatse lõpetada viimast, pooleli olevat sümfooniakat.

Tänavune Poola laureaak on *Rozycki*.

Poola riiklise muusikaauhinna, 15.000 zloti, vääriliseks tunnistati *Ludomir Rozycki* ooper „*Eros ja Psyche*“. *Rozycki* senisest loomingust on tuntuimad lavateosed „*Beatrice*“, „*Casanova*“ ja „*Pan Tvardovski*“.

RUDOLF SONNER

ORKESTRI AJALOOST*)

Vaadeldes orkestrit mitmesugustel aegadel avaneb meile huvitav osa kultuurajalugu; palju huvitavam veel kui teeme seda rippumatult tänapäeva traditsioonest, aina lähtudes neist nähetest, mis asuvad väljaspool meie aja kultuurmõtjusi. Kaua enne seda, kui meil tekkis orkestri mõiste, oli juba sellane asutus olemas. Sest paljude instrumentide koosmäng (ka lauljate kaastegevusel) on pärit ürgajast; euroopa kultuurpiiridega ei ole orkestri tekkimisel midagi ühist. See, mis tänapäeval muusikaajaloos üldiselt tuttav, on omale eeskuju hankind *aasia ürgsest emakultuurist*. Väljakaevamised, piltlikud kujutused noist igivanadest kultuurepohhest¹ ulatavad meile materjali muusikateaduslikele tõsiolude selgitamiseks. Briti muuseumi käsutuses Londonis on reljeef², millel on kujutatud Susa hoovikapell³ kiitust avaldamas *Assüüria kuningas Assurbanipalile*. Sellesse kapelli kuuluvad kaks oboepuhujat⁴, käsikandemängija⁵, harfimängijad⁶, mees- ning poistekoor. (Et orkestris on nimelt *seitse* harfimängijat, see vastab toleaeegsele arvupühadusele, mida me ei hakka siin lähemalt selgitama.). Lauljad toetavad muusikat rütmi väljendava käteplaksutamisega. Umbkaudu samasse aega kuulub pilt, mis kujutab *assüürlasi* (7. sajangul enne Kristust).

Ka vana *Egiptus* oli muusikaliselt väga viljarikas. Ettekujutuse orkestrist 5. dünastia ajal (kolmtuhat aastat enne Kristust) annab meile reljeef, mille selle kirjutuse juures avaldame. Harfimängijat ja flöödipuhujaid saadavad lauljad, kes käeliigutustega korraldavad takti ja tempot.

„Vanaegiptuse keeles tähendab sõna „laulma“ samalajal „kätega muusika liikumise ette näitamist“. Hieroglüüfides „laulmist“ kujutab küünarnukk ühes käega.“ (C. Sachs, Vanaaja muusika).

Tähtsat osa mängis muusika *juutide* juures. Nad käsitasid nimetamisväärikselt rohkesti muusikainstrumente. Erilise tähenduse andsid nad trompetile. Seitsmenda kuu esimene päev (siin jällegi müstiline seitse) oli juutide juures „Trompetipäev“. Pääle trompeti oli tarvitusel šofar⁷, oboe, flööt, torupill, käsikannel (eksikombel sellest instrumentidist kuningas *Davidi* käes kõneldakse kui harfist) lauto (midagi kitarril eelkäijat), mitmesugused löökriistad, nagu suured ja väikesed taldrekud ja mitmed teised. Juudi muusikakultuur saavutab oma kõrgustipu kuningas *Salomoni* ajal. Juudi ajalookirjutaja *Josephus* kõneleb Salomoni templi sissesääddest: „Laulude saatmiseks valmistati 41.000 harfi ja samapalju kullast klaperdit (System) ning 200.000 hõbedast

*) Ilmund saksa ajakirjas „Musik und Theater“. Võõrsõnade seletused artikli lõpul.

Parimad

meeste, naiste ja laste jalanõud

Kalossid:

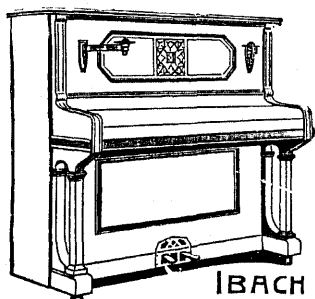
Vene-Treugolnik, Kontinent ja teised

Soovitab

Saapakauplus „Merkantil“

Tallinn, Viru tän. 23.

Telefon 15-27.

IBACH

Eugen Brandt

Muusikatarbete kauplus

TALLINNAS, PIKK TÄN. 29

POSTKAST 91.

ASUTATUD 1873.

Kõige suurem ja täielikum noodiladu Eestis.

Kõiksugumuusikariistad ja kõiktarbed
Grammofonid, -plated ja nõelad mit-
mesugustest kuulsatest vabrikutest.

Uudisnoote: Joh. Strauss'ilt walt-
serid, originaalväljaanded à 40 senti.

Ilmakuulsate klaverifirmade ainuesitaja Eestis: RUD.
IBACH & SOHN, Barmen, RÖMHILDT, Weimar.

1931

AASTA

Laulupidude laulud

Virumaa VI

&

Viljandimaa V

Ilmus trükist. Sisuks 15 segakoori laulu. Laulude nimes-
tik Muusikalehes nr. 3, lhk. 83. Originaalse kaaneilustusega.

HIND:

L. L. liikmeile 50 senti

Teistele laulupidudest osavõtjail . 75 „

Üksikmüügil 1 kroon

Tellimistega pöörata Lauljate Liidu büroo poole.

ARTUR LEMBA

FANTAASIA

EESTI RAHVAVIISIDEST

Hind 1 kroon.

Pääladu Lauljate Liidu
büroos

MART SAAR

Kaks prelüüdi

Hind 1 kroon.

Müügil kõigis muusikaärides.

Kirjalikkude tellimistega pöörata Lauljate
Liidu büroo poole.

Uudistooted klaverile

Egiptuse muusikainstrumente 5. dünastia ajast, 3. aastatuhandest e. Kr. Kalro muuseumis.

trompetit.” Kuigi neid arve tuleb võtta teatud ettevaatusega, siis need umbes annavad pildi tolleaja orkestri suuruselt, mis meile näib isegi muinasjutulisena. Vaatamata sellasele määratule mängijate ja lauljate arvule ei või siiski arvata, et tolleaegne muusika oleks olnud mitmehäälne. *Kuningate raamatus* kõneldakse sellest: „Templi õnnistamise päeval seisid preestrite kõrval muusikandid, kes puhusid trompetteid, kui oleks ainult üks trompet ja üks laulja, nagu oleks kuulda ainult üks hääl Jumalat kiitmas ja tänamas.”

Assüürlased 7. sajandul e. Kr. / Briti muuseumis Londonis.

Väga arvukas on kreeklaste muusikainstrumentide kogu, ent nende keskel vaevalt on leida sellast instrumenti, mis mitte teistelt kultuurrahvastelt poleks laenatud. Isegi tuntud paanflööt⁸, vaatamata sellele nimele, on vanema päritoluga. Kreeklaste muusikapraktika viib meid aga millegi põhiolult päris uue juure, nimelt erikõla. Laulu saatev instrument mõnikord eemaldub varieerides lauluhäälest. See aga ei tähenda mitmehäälsust nagu seda oleme harjund kuulma tänapäeval.

Orkestritaolise kujundi leiame ka vanade *roomlaste* juures. Kui gladina-torid areenil võitlesid, siis saateks tegid muusikat tuuba⁹, sarv ja orel. Sellel oreil ei olnud klahve, vaid ainult siibritaolised esemed. Kuna tooni muutmine sellasel oreil ei olnud sugugi lihtne töö, siis selle tõttu vana rooma orel täitis vaid saateinstrumendi ülesannet. Viisi puhuti sarvel. Nende instrumentide kõla tolleaegse maitse kohaselt oli väga tugev.

Euroopa keskaeg on rajatud pääasjalikult vokaal-musitseerimisele. Naiste kiituseks tehtav muusika endast juba kirjutab ette, et muusika peab käima koos tekstiga. Instrumentid valmistati vastavalt koorihäältele, s. t. olid riistad diskanti, tenori ja bassi tarvis. 1583. a. Bolognas ilmund madrigaalide¹⁰ kogu eessõnas loeme: „Pea kõigis naiskloostreis kuuleme muusikat, nii instrumentaal-muusikat kui ka laulu. Mõningais kloostreis on nii ilusaid hääli, nagu kõlaks ingliahääl. Ning sageli suurtsugu inimesed Mailandis õhtuti lähevad kuulama nunnade laulu.”

Umbes 16. sajangu teisel poolel areneb orkester kiiresti. *Orlandus Lassus* tõstab Müncheni hoovikapelli tähelepanuväärsele kõrgusele. *Mitme koori esi-nemine korraga*, see on tolleaaja armastatuim stiili põhimõte, mis kestab kuni barokkajani.¹¹) Muusika kujuneb mingiks akustiliseks ruumikunstiks, mille väliseks tunnuseks muusika eraldamine kahte, kolme või nelja koori. Keskendav element, väljendatud inimese hääle ja instrumentide kõrvutisäädmises, tungib enam esile.

Ooperi tekkimisega käsi-käes otsitakse võimalusi kõlavärvide rikkalikumaks väljendamiseks. Kui kaugele oli orkester arenend 1608. aastal, seda näitab ooper „*Orfeo*” (O. Monteverdi komponeeritud) partituur, mis kirjutab ette järgmise orkestri koosseisu: gravicembalo,¹²) kaks viiuli kontrabassi, kümme altviiulit, suur harf, kaks pikkoloviulit, kaks basskitarri, organi di logno (Positive),¹³) regaal,¹⁴) kolm bassi da gamba,¹⁵) neli trombooni, kaks kornetit, väike flööt, trompet, kolm sordiin-trompetit.

Mitte alati ei kasutatud sellast suurt orkestrit. Juba Monteverdi järglased kasutasid orkestrit teistsuguses koosseisus.

Mannheimi kool tüpiseerib orkestri mõiste. Sellest kõneleb suure vai-mustusega noor *Mozart*, nii kui paljud teisedki tema kaasaegsed. Orkestri-muusika kujuneb iseseisvaks. Side lauluga katkeb täielikult. Orkestrimuusika tüübiliseks vormiks kujuneb *sümfoonia*.

Kõlavärvi väärtusi kriipsutatakse ikka rohkem alla. Wagner'i kujundatud orkestrit arendab edesi *Gustav Mahler* ja *Richard Strauss*. Instrumentide kombineerimise võimalused suurenevad ennearvatult.

Kui meie tänapäeva komponistid praeguse orkestri hiiglaaparadi oma värvikülluse ja väliste dünaamiliste vahendite kasutamisevõimalustega loovutavad *intiimi kammerorkestri* ees, siis pääle puht kunstilise külje on siin tähtsaks mõjuriks sotsioloogilised ja majanduslikud momendid. Mängijate väikene arv, millist kammerorkester vajab, on majanduslikult odavam. Mängijate vähesus suurendab reprodutseerimise võimalust, helilooja hinge väljendamine sellejuures võib olla tunduvalt sügavam ja täielikum. Üksikhääle väärtus omandab üha suurema tähtsuse, värvikuse hind alaneb. Meie ei taha seejuures unustada Max Reger'i, kes juhtis tähelepanu sellele, et *tõesti hää muusika*, kui seda mängitakse ka värvitult, peab avaldama tugevat mõju.

R. S.

Võõrsõnad eeltoodud artiklis.

- 1) **Epooh** — ajajärk.
- 2) **Reljeef** — ülespressitud pilt.
- 3) **Kapell** — kirikukoor, orkester.
- 4) **Oboe** — puust puhkpill, aukude, klappide ja roohuulikuga, tooni poolest on lähedane inimehäälele, käsitamiseks vajab suurt osavust. On meigi suuremais orkestreis tarvitusel.
- 5) **Käsikannel** — kannel kolakastiga.
- 6) **Hari** — kannel, nagu me seda tänapäeval suuremais orkestreis näeme.
- 7) **Šofar** — heebreaeelne oskussõna, tähendab posaune ehk trombooni.
- 8) **Paanilööd** — kreeka keeles syrinx, karjuseflööd, karjusevile, koosneb seitsmest üksteisele asetatud vilest, mille olla leiutand karjaste jumal Paan.
- 9) **Tuuba** — vanade roomlaste pika mensuuriga sirge trompet. Mensuur — näppelaud.
- 10) **Madrigaal** — tuletatud sõnast mandra (kari) ja gal (laul). 16. sajangu itaalia ilmalik laulutüüp. Madrigaal sisaldab ühe lauluhääle instrumendi saatena.
- 11) **Barokk** — 17. sajangu kunstistiil.
- 12) **Gravicembalo** — ladinakeelne sõna, tähendab suurt tiib-pianino, keeltega 3—4 koori tarvis.
- 13) **Positive** — väike orel, vast ainult nelja või isegi kahe jala pikkuse principaliga. Principal — sügavaim flöödihääle orelimanuaalis, pühhääle võrreldes teistega.
- 14) **Regaal** — väike kantav orel, millel vilede asemel on lehtkeeled; praeguse harmooniumi eelkäija.
- 15) **Bassi da gamba** — bassgamba; gamba on 17. ja 18. sajangu vibupill, mille asemel on nüüd violontšello.

Kontsertskandaal Prahast.

Čehhi presidendi Masaryk'i 80-aastase sünnipäeva pidustustel korraldas Praha Saksa Meeslaulu Selts Praha Rahvusteatris Beethoven'i 9. sümfoonia ettekande. Čehhi ajakirjanduses protesteeriti kõvasti selle etenduse vastu, eriti rõhutades, et sellest ei tohiks võtta osa čehhi päritoluga Berliini Krollööri koloratuurlauljanna pr. *Novotna*, kes külalisena pidi laulma kaasa. Kuna kellelgi teisel čehhi lauljannal samast ooperist keeldi laulmine saksakeeli, otsustas *Novotna* laulda omagi partii čehhikeeli. Teised külalised solistid laulsid saksakeeli. Saksa lehed teatavad, et Krollööri dirigent *Alexander von Zemlinski*, kes oli kutsutud mainitud sümfooniast juhatajaks, polevat kuidagi kaasa mõjunud, et solistid laulaksid saksakeeli, liiati olevat ta veel hüüdnud solobassistile, et seegi laulaks čehhikeeli. Selle „rahvusvahelise“ esinemise järelduseks oli, et nii *Novotna* kui ka *Zemlinski* vallandati ametist, kuna Berliini Krollöoper on tõsise riigiteater.

Mõlema maa ajakirjandus on erilise agarusega süüdlasi leidmas ja neid vastutusele võtmas, ning mujal aidatakse sellele hoogsalt kaasa. Sakslased süüdistavad čehhi ajakirjandust šovinismis, kuna see ei võivat sallida *Beethoven'it* ja *Schiller'it*, kelle loodud on 9. sümfoonia lõppsõnad, sest nad pole sünnilt čehhid. Samuti süüdistatakse Praha Meeslaulu Seltsi, et see pole loobunud kontserdist, kui meeolu oli kõnetud juba palavaks. Ning dirigent *Zemlinski* ei olevat meeles pidand, et ta on saksa teenistuses.

Kontsertdirektsioon on avaldand čehhi lehtedes õienduse, milles võetakse vastutus pr. *Novotna* eest endale, kuna kontsertdirektsioon olevat nõudnud, et *Novotna* laulaks čehhikeeli. Teises õienduses teatab Praha Saksa Meeslaulu Selts, et *Zemlinski* pole takistand soliste laulmast čehhikeeli, ta koguni olevat pääproovil, kui solobassist algas oma osa saksakeeli, koputand koori vaikima ja juhtind bassisti tähelepanu sellele, et tal tuleb laulda čehhikeeli.

Selle skandaali tagatipuna on lahkund Praha Saksa Meeslaulu Seltsi nõukogu ning kutsutud kokku seltsi erakorraline pääkoosolek.

SOOME HELIKUNSTNIKEST

Üks tüübilisemaid soome rahvalaule kõlab järgmiselt:

O! kaunis kesäilta,
kun laaksossa kävelin.
Siell' kohtasin mä neidon,
jot' aina muistelen.

Hän kanteloa soitti
ja laulun laulei.
Se tunteheni voitti
ja heltyi syömeni. *)

Seda lauldakse pea igal peol, mille kavast osa on pühendatud laulule. See on n. ö. alus, millele baseerub kogu soome muusika. Ta võib olla võtmeks soome laulumaailma värvatele. Selle maailma tooniks on suur loodus ja sisuna inimlapse saatus, kõigepäält aga igavene armastus. Muusika endast on rahvusvahelist laadi, nagu armastuski, kuigi igal maal on oma erinevused. Soome laulud sisaldavad helilooja mõjutatud loodust ja helideks kristalliseerunud inimese tundeid: elu, surm, armastus, nooruse rõõm, tants sinise järve kaldal lõkendava tule ääres, igatsus ja teadmine sellest, et kõik on kaduv. Need mõisted on arusaadavad ja tuttavad igale elurändurile.

Eelpool toodud rahvalaul omab veel erilise tähtsuse selle poolest, et selles on nimetatud kannelt, Kalevala mänguriista, mille keeled helisevad kogu soome muusikas. Kalevala on kogu soome kultuuri suur nurgakivi, mis on aluseks suurtele kunstnikele, nagu seda on helilooja *Sibelius* ja maalikunstnik *Gallen-Kallela*, kes oma suured tööd on ehitand Kalevala fundamendile.

Soome uuemaaja muusikale on annud tugeva aluse ja ilme helilooja *Jean Sibelius*, kes on juba astund üle 60 aasta raja. Tema muusikalised võimed väljendusid juba möödunud sajangu lõpul, mil ta lõi „Muinasjutu“ nimelise orkestriluuletuse. Selles hõljub soome metsade luulelikkus ja laante karske lõbu. Selle maailm on lähedalt sugulane tuntud kirjaniku *Aleksis Kivi* teose „Seitse venda“ luulemaailmale, kuigi *Sibelius* tarvitab vast karmi- maid värve kui *Aleksis Kivi*.

Sibelius'e muusika annab enim pildi soome kaljusest maast kui selle idüllisest järvevaastikust sügava rahu keskel. Tema eriline jõud peitub peenelt pulsseerivas rütmis, mis omalaadilise karmuse juures sisendab jõudu ka monotoonsesse meloodiasse. See ongi too kummaline ja salapärane „Kalevala“-joon, mis *Sibelius*'e töid iseloomustab. Kuid veel üks omadus annab *Sibelius*'e muusikale erilise ilme. See on sagedasti kohatav retsitatiivsus.

Sibelius on omal ajal olnud eestvõitleja, tee avaja, tuleviku rajaja. Tema mõistis rütmi tähtsust juba tol ajal, mil rahulikult ja pikkamisi veereva elu

*) Oli ilus suvine õhtu, kui jalutasin orus. Sää! kohtasin ma neidu, keda alati mäletan.

Ta mängis kannelt ja laulis laulukese. See võitis mu tunded ja vallutas mu südame.

tempo ei sütitand inimesi üldiselt põlema selles rütmi tules, mis nüüd on kõikjal palavikulise elu tunnuseks ja tagajärjena tähelepandav.

Suurte orkestriteoste kõrval on Sibelius loond hulga väiksemaid muusikateoseid. Mitmed metsalilli kirjeldavad klaveripalad, näit., on nagu karmist, kaljusest maast võrsund õied, mille õrna melodiat toitvaks mullaks on karm harmoonia. Laulud on eepiliselt lihtsad ja süiski rütmiliselt iseloomustavad. Saatmise monotoonsus on erilisel väljendusrikas, mõningad vaheldused mõjuvad Kalevala ornamentidena.

Toivo Kuula helitõis ilmneb soomlase meel ja Soome looduses väljenduv jõud. Ta kuulus nende hulka, kes teadsid, et iga rahva kunstivõim peitub selles, kui võrt sügavale selle juured on tungind oma maasse, sellepärast tungivad *Toivo Kuula* muusika juured võimalikult sügavale kodumaa rahvaluule sügavustesse. Sellega ei taha sugugi öelda, et ta oleks põland tehnika tähtsust ja oskuse tähendust loomistõos. Sootu ümberpöördukt.

Toivo Kuula viib oma muusikaga kuulaja veel kaugemale laante, metsade ja soode sügavustesse, kus asub imelik muinasjuttude maailm, kõlab öökullide saatuslik hüüe, kus lõhnavad tugevalt soolilled ja kus liigub kogu metsade luulevägi, haldjad, ja kus mäevaimud mängivad õhtu hämaruses oma salapärase sootulukestega. SääI ei kõnni inimene, sääI elab puutumatu laan sügavas rahun ja metsahaldjad tantsisklevad puude varjus. *Toivo Kuula* kuulab eneses helisevat saatuse häält ja aimab oma varajast surma. Tema helikeel on palavikuliselt, sügavalt meloodiline ja pea iga heliteos sisaldab ekstaasihetke.

Yrjö Kilpinen on soome laulude meister. Tema toodang ületab 500. Tema loob helisid tervetele luuleteoste, nagu omal ajal Schubert. Vast veel paremini Wolf kellega *Kilpist* on oma meisterlikkuse poolest Saksamaal võrdeldudki. Sünnitades sellase suure maailma, on *Kilpise* kannel jõudnud heliseda pea kõikide inimikkude tunnete skaalal, alates tantsu rõõmsamaist keerutustist ja lõpetades sügavama kurbusega, rahvalaulule sarnanevaist viisidest kuni ebamaiste *Morgenstern*'i nägemusteni. Ta on nimelt loond luuletaja *Morgenstern*'i sõnadele helid oma 70 laulu sisaldavas seerias.

Leevi Madetoja tugevus on rahvalauludele sarnanevas, kurvas lüürikas. Tema helid sisaldavad leiget, melankoolist põlemist, mis kestab vaikselt edesi ja ei ületa oma piire. Tema suursaavutusi on ooper „Põhjalased“ ning paljud kantaadid ja kolm sümfooniat. Arendatud intelligents vajutab ta loomingule oma pitsati.

Lauri Ikonen on arendand endale omapärase helikeele, mis armastab paljuid retsitatiive ja elitab sirgejoonelikkuse alusele, pooldades lihtsust. Ka tema toodetes leitakse järske modulatsioone ja teisi uuemaaja tunnuseid, kuigi ta ei kuulu n. n. modernistide hulka.

Sulho Ranta on soome modernismi esitaja, aastatelt noor. Tema kannel laulab eksootilisest maailmast. Ta laulab Tahiti serenaade, selle eksootilisest imedest. Pentatooniline looming, mille kordubas põhiharmoonias väljendub suure ja salapärase Vaikse ookeani võim. Selle flöötkujud peegelduvad laiu veevälju ja toovad helisid paradiislikust maailmast.

Eelpool toodud väike kokkuvõte tahab selgitada neid meeolusid, mille all sünnivad helid minu kevadet ootaval tuhandejärve kodumaal. Loodan, et kultuuriline lähenemine avab enam selle luule maailma uksi.

RIHO PÄTS

TALLINNA KONTSERTE

Ei saa ütelda, et meie päalejõulune kontserthooaeg oleks olnud just elav. Ei võigi me küll ses suhtes end võrrelda mõne suurlinnaga, kus ikka ja alati ettekanded kaleidoskoopiliselt vahelduvad. Kuid tahaksime siiski näha meie muusikaelus rohkem mitmekesisust. Meie väikeste olude juures on see iseäranis tähtis. Ning hää tahtmise juures laseb see end korraldada.

Vaatleme kas või *laulukooride tegevust*, milline moodustab võrdlemisi tähtsa osa meie muusikalisest enesevaldusest.

Rääkides laulukooridest, tuleb neid eritleda. Öieti, nad eritlevad end juba isegi. Nii peetakse teatavasti Estonia Muusika Osakonna segakoori ja T. Meestelaulu Seltsi meie *esinduskoorideks*. Seepärast tuleb säädida neile, kui materjali kvaliteedilt ja koosseisu intelligentsilt nii ka aineliselt ja töötamis-tingimusilt eriseisukorras olevaile — *erinõudeid*.

Siiani on esinend oma tavalise päalejõuluse kontserdiga peaaegu kõik päälinna tähtsamad laulukoorid, kuid uudisteoseid on nad pakkund kasinalt, olgu nad siis esinduskoorid — või teised. Viimased oma väiksemate võimaluste juures on püüdnud siiski pakkuda mitte vähem kui esimesed. Muidu aga figureerivad kavades isegi samalt koorilt mitmeid kordi lauldud laulud. Nüüd tahetakse kõikjal *kergemalt* läbi saada, ning sama tendentsi on märgata ka osalt juba meie muusikapöllul.

E. M. O. segakoorilt, kes korraldas meie lugupeetud helilooja A. Lätte 70 a. sünnipäeva puhul tema helitööde kontserdi, ei nõua me mingeid uudis-palu, kuid küll armsam oleks olnud, kui koorijuht prof. J. Aavik kontserdi kava koostamisega meile *täielikuma* läbilõike oleks andnud A. Lätte loomingust eesti koorilaulu kasuks. Poleks sel puhul ligne olnud isegi ühine koostöö Meestelaulu Seltsiga, kuna A. Lätte meeskoorilaulude kogust leiame ta tüsedamaid töid üldse. Sarnane tähtis juubelipäev, kui helilooja 70 a. sünnipäev, oleks võind seda väärida.

Mis puutub E. M. O. koorisse, siis — *tal on tore häälematerjal*. Ma arvan, kadestamisväärsed võivad olla teistele koorijuhtidele E. M. O. kaunikõlalised nais-hääled. Kuid vaatamata sellele, on mul seda koori kuuldes ikka tundmus, et ta laul ei saa pääseda täielikult mõjule. Ning selles süüdi näib olevat prof. J. Aavik'u n. ö. „kinnine“ juhatamisviis. J. Aavik on küll tundeinimene: ta ise võib ju toda ettekantavat kõigesügavamalt läbitunda, ka hää tahe seda edesi anda ei puudu tal, kuid oma tundeid *koorile sisendada* — selles ei näi olevat tal silmapaistvaid omadusi. Sageli E. M. O. ettekandes on eksitav ka koori harjumus hilstuda lausete algusega. See oli segav juba enne jõulusel „Requiem“ ettekandel ja ka kõnesoleval kontserdil ei oldud sellest täiesti vaba. Üldiselt aga püüab J. Aavik siiski teha, mis ta võimuses, ning seda tuleb hinnata.

Teise esinduskoori — *T. Meestelaulu Seltsi* — juhtmotiiviks on: „Eesti laul ja eesti meel, truuks teil' jääme eluteel“. Seda serveeritakse tavaliselt kontserdi alul. Ent tas ei ole kahjaks seda meelt, millele truidust vannutakse. *Kontsertkavades* on püüdnud pakkuda koorijuht prof. A. Topman küll teatavat mitmekesisust, viimasel ajal teinud neid isegi rahvuslikuks, arvestades kava koostamisel tublisti ka *hulga* maitsega. Kuid selle koori võimed on suuremad. Nii võiks ta võtta omale ka suuremaid ülesandeid. Ei ole ju huvitusetä mõnikord vahelduseks rahvalik kontsert laiematele hulkadele, kuid sarnane peaks aset leidma

ikkagi *muu seas*. Üldse neilt kooridelt nagu E. M. O. ja Meestelaulu Selts — tahaks kuulda kõigepäält meie eneste tüsedamaid kooritooteid esiettekanDEL, siis alles ka teisi ja ikka võimalikult uut. Meestelaulu Seltsi kontsertkavades on aga vanade laulude kordamine võrdlemisi sagedane nähe. Ka tahaks näha teda tõsisemate ülesannete lahendamisel, millega koor kindlasti saab toime. Seda on ta siiski mõnel korral tõendand. Muidu on koor oma juhataja prof. A. Topman'iga eesotsas meil tüsedamaks lauluüksuseks. Soovida jääks vaid veel sisukat tööd. Ja sarnase koosseisu juures see ei peaks olema võimatu. Seejuures poleks huvitusetu eksperiment selle koori kõigeparemaist lauljaist moodustada väiksem erikoor, millega tuleks püüda maksimaalset saavutada. Oleme kuulnud korduvalt väiksearvulisi väliskoore, kes siiski on suutnud kütkestada oma sügavmuusikalise ettekandega ja rahuldada ka kõlade äärmustega. Muidugi ei ole viimaste koore juures seda „mõnusat müha“ mis meie sajaviiekümnelise juures. Kuid see-eest ei ole meie „150-se“ juures (juba ta suure kogu paindumatusse tõttu — nõudlikumalt mõeldult!) sarnaseid kunstilisi saavutusi kui eelmistel. Ent kumb on tähtsam? Liati veel kui jutt on esinduskoorist!

Teistest kooridest esines kõigepäält Ü. E. Noorsoo Ühenduse Tallinna Osakonna segakoor oma uue juhi E. Aav'a juhatusel, siis Raudteelaste Kultuurühingu „Raudami“ segakoor K. Leinus'ega ja lõppeks T. Koolinoorsoo Muusika Ühingu segakoor V. Nerep'iga.

Esimene on ju mõnd aega avalikult esineva koorina tegutsend. Ta juht E. Aav imponeeris üldiselt oma juhatamisega ja saavutas võrdlemisi puhtakõlalist intonatsiooni, mis varemil esinemistel soovida jättis. Vaid fraseerimises oleks soovind rohkem siduvust. Ka tempovõtt ei olnud alati kõige õnnelikum. Kuid need on puudused, mis praktikaga kaovad.

K. Leinus „Raudami“ debüteerimisega näitas, et ta on suutnud tolle varemalt väiksel, kodusel tegutsend koori viia n. ö. avalikkude koordine ritta. See tõendab, et on tööd tehtud püsivusega. Tublisti on täienend ka kooriliikmete arv, mille juures tähelepanu äratas oma haruldase mahlakusega basside rühm. Seevastu aga ei ole koorele plussiks naishääle iseäralik lame tooniandmine, mis sarnaneb rohkem lastehäälele. Tal puudub kõlajõud ja ümarus. Ka K. Leinus'e interpreteerimise viis on sageli vaieldav.

T. K. M. Ü. segakoor oma juhi V. Nerep'iga eesotsas imponeeris, nagu alati, oma nooruselavusega ja värskevusega. V. Nerep saavutas oma kooriga võrdlemisi hääd pianot, ning õrnemad meeleolud ja lihtsus ongi selle koori tugevam külg. Suurema kõlajõu nõudmises peaks olema aga koorijuhil rohkem ettevaatust. Noorte hääleorgan on siiski õrnem kui täiskasvanuil, ning ülipingutuse tulemuseks on ebapuhas intonatsioon, nagu seda kõnesoleval kontserdil tihti võis konstateerida. See andis end tunda iseäranis altide rühmituses. Üldiselt oli aga koori esinemine hoogne. Tundub ses koolinoorte organisatsioonis ka puht administratiivset korraldavat kätt rohkem kui varemini. Jääb soovida, et seda jätkuvalt.

Kõigil ülalootetud kontsertidel olid kaastegevad muidugi ka solistid, nagu see meil juba kombeks saand. *Solisti esinemine* koori kontserdil — vahelduseks ja meelte värskendamiseks — on väga soovivat. Seejuures näivad aga koorijuhid sageli täiesti ükskõikselt suhtuvat solisti repertuaarile. On see maitsevaesus või hoolimatus? Solistil on muidugi sobivam vanu, tuttavaid palu ette kanda, kuid koorijuht peaks solisti kutsumisel temale ka nõuded üles säädima, mis oleksid kooskõlas kontsertkavaga. Ja solistil, kui tal huvi on esineda, tuleks sellega juba arvestada. Ei saa näit. kuidagi olla nõus: koorilaulude kavas on ilmne siht pak-kuda, ütleme, eesti-soome-ungari — seega meie hõimude — muusikalisi tooteid, kuid laulja-solist serverib meile Verdi aariaid või koloratuure „Veneetsia karnevali variatsioonidega“ jne. Kõik need vahepalad võivad olla ju väga huvitavad, kuid igal asjal olgu oma koht. Kõiki neid aariaid ja koloratuure on võimalik kusagil teisel paremini kasutada. Me tohime nõuda stiilset kava.

Väliskooridest külastas meid seekord Läti Riiigiooperi Meeskoor T. Kalnins'i juhatusel. See koor koosneb vist 32 lauljast, kuid ta kõlajõud on imposantne. Tähtsal määral tõstab koori kõlavust ta koolitatud hääle ühtlus, mis väikese koori juures iseäranis tähtis. Koorile kindla aluspõhja annavad tüsedad bassid,

kus ka oktavistid ei puudu. Ning T. Kalninš'i kindlal juhatusel sooritas see koor meisterlikult väga mitmekesise ja raske kava, mille viimast osa kaunistas terve rida toredaid laule rahvatoonis. Läti ooperi meeskoor oma mitmekesise ja maitseka kavaga andis hää läbilõike oma kõrgeväärtuslikust kooriliteratuurist.

Solistide kontsertidest on nimetamisväärt viuldajate *Henri Marteau* ja *Cecilia Hansen*'i kontserdid.

Esimene oma pääasjalikult klassilise kavaga, mis temalt küll stiilse väljenduse leidis, ei suutnud publikut kaasa kiskuda. Selles oli süüdi küll tüsedaist tõist, kuid õnnetult koostatud kava ja ka võrdlemisi elutu ettekanne.

Seevastu *Cecilia Hansen* suutis palju huvitada, mille põhjuseks esiteks mitmekesine kava (*Vitali*, *Bach*, *Debussy*, *Dvorak* j. t.) ja teiseks muidugi ta elav, šarmantne mäng. Muuseas ta nähtavasti eksperimenteeris meie publikut modernistlike *Darius Milhaud* ettekandega lisapalana. On siiski huvitav ka sarnaseid asju kuulda. Meile on nad haruldusiks.

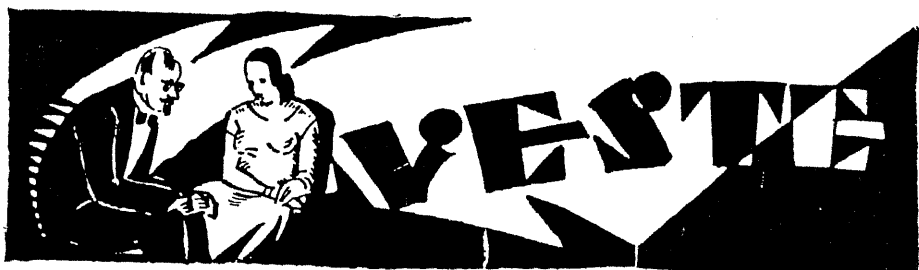
Tähtsamaks sündmuseks tuleb lugeda pidulikku sümfooniakontserti Čehhoslovakkia Vabariigi presidendi T. C. Masaryk'i 80 a. sünnipäeva puhul, mida juhatas kuulus čehhi dirigent *Antonin Bednar*. Kontsertkavas figureerisid čehhi tähtsamad klassikud: *B. Smetana* ja *A. Dvorak*: esimene oma piduliku avamänguga oop. „Libuše“ ja sümf. luulega „Vltava“, mis siin esmakordselt ette kanti, ning teine oma „Slaavi tantsudega“ ja sümfooniaga „Uuest Ilmast“. *A. Bednar* näitas jälle, et meie orkester võib märksa paremini mängida kui tavaliselt — oma alaliste juhtide juhatusel. Ta saavutas kõigepäält keelpillidelt hääd poognatõmmet, kõlalist puhtust üksikutes pillide rühmitustes, ning lisades sinna oma sügavat muusikalist arusaamist, suutis ta pakkuda meile kõrgekvaliteedilist muusikalist naudingut, esitades isegi palju mängitud *Dvorak*'i sümfoonia täiesti värskena ja hiilates oma slaavilase temperamendiga *Dvorak*'i „Slaavi tantsudes“, millest iseäralist väljatõstmist väärrib „e-moll“ tantsu ettekanne.

Muidugi oleks meid äärmiselt huvitand ka čehhi uuemaid heliteoseid *A. Bednar*'i juhatusel kuulda. Ent loodame seda edespäidi.

Teretunud olid ka kuulsa *Glasunov*'i kvarteti kontserdid, mille mitmekesise kavast suurimat huvi pakkus *M. Ravel*'i suurepärase F-duur kvartett. *M. Ravel* on suurimaid koloriste. Üldiselt tuntud on ta võime minimaalsete abinõudega maksimaalseid koloriite saavutada. Ta on otse virtuoos ses mõttes, ning peaaegu naljatades lahendab ta kõigerasemad ülesanded igasugu kõlavärvide esiletoomises. Seepärast on ta kammersuusika eriti kõlav ja sarnleb isegi väikesele orkestrile. *Glasunov*'i kvartett sai oma raske ülseandega hiilgavalt toime ja oskas oma suurepäraseilt vanult mänguriistadelt otse haruldasi helisid esile võluda. Ta esitas meile *M. Ravel*'i sarnase helide võlurina — nagu ta on.

Need on üldiselt tähtsamad kontserdid, mis on leidnud aset päälejäolusel hooajal — kuni märtsi lõpuni. On olnud veel teisigi huvitavaid kontserte, (klaverikunstniku *V. Riives*'e kontsert, vene lauljatar *Barssova* kontsert, *C. Franck*'i oratooriumi „Öndsuse“ ettekanne *Jaani* kog. koorilt *E. Võrgu* juhata. j. t.), kuid neid ei ole saand mainida sel lihtsal põhjusel, et mul kahjuks võimalus on puudund neist kõigist osa võtta.

JUHAN JAIK

HAANJA MUUSIKA JA SELLE SUURMEISTER KOTA

(Rahvamuusikaline reisiveste.)

On nii otse mahe ja soe eneses ja ümberringi, kui Tammula järve-äärse linna ümbrus ja raudteepiirkond jääb oma paika maha ja vanker vuriseb liivasel siira-viiralisel maanteel Kasaritsa värvikate põldude vahelt Munamäe poole.

Usna mahe ja soe rõõm on taas sukelduda siinsesse maailma. Munamäe nähes tuleb meele jutte ta haldjast. Munamäel on oma muinasvaim, kuigi see jäänd väikseks ja rahvas teab temast vähe. Kuid niipalju ta veel ikkagi suudab, et hoiab alles haanjalaste koduse ilumeele. Niipalju ta ikkagi suudab, et uema aja vöörad mõjud pole pääsünd siia laastama, pole suutnud viia tühjaks muistse ilu aardeallikaid. Need siin vulisevad rõõmsalt edesi, seda juba Vanemuise päevist. Just Vanemuise päevist, sest pean võimatuks, et muistne Vanemuine oma kontsertringreisidel oleks jätnud käimata Haanja Munamäel..

Muidugi Munamäe haldjas pole suutnud ehitada mingit hiinamüüri oma valdkonna ümber. Üht-teist tungib siia. Kuid hõlpsasti pääseb siia ainult see, mis on samast vaimust, muu leiab visa vastupanu.

Ah, otse tusk on mõtelda, et keegi veel pole süvenend haanjalaste omapärasesse muusikakultusse. Keegi pole veel märgand, et see on omaette arenemistervik, kitsastes piirides küll, siiski vajalikkude ja mõeldavate kõrvalharudega. Kõik on — nii oma loov ja reprodutseeriv muusikakunst, kui ka muusikatoöstus. Seda viimast vast tuntakse kõige rohkem. Kes seletaks, miks just siin tekkis **orelitoöstus**, mis on varustand orelitega oltralt ümbruskonna talusid, mille mahedahäälised orelid kõlavad jumalakodades ja kust veel praegugi saadakse neid meie kirikutele. Ja kas keegi on kuulnud, et haanjalane ostaks omale viiuli linnast, tooks koju vabriku rämpsul! Ei, iga haanjalane naerab välja selle mõttegi; seda ei loetagi pillimeheks, kes ei oska valmistada omale südamekohast instrumenti. Ja kuni Valgani ja Petserini teatakse, et Haanjas tehtud kanded on kõlavamaid, Haanja lõõtsmooikud pulmatujulisemaid.

*

On üsna soe ja mahe rõõm, et mu rännak lõpeb siinsete suurimate mängumeeste perekonnas. Kilomeetrit kuus Munamäest lõunapool see ongi.

Ei hakka vähemaist rääkima, sest pähuviks on ikkagi silmapaistvaim. See on **Kota**, ristitud Gotthard. Perekonnanimi — Udras.

Ammu see oli meie „suureski muusikaelus“, kui ei olnud mõeldav elukutse lise muusikamehe eksisteerimine. Kohalikus maa „väikemuusikaelus“ on see nüüdki võimatu. Kuid Kota püüab seda olla. Mitte nii, et teeniks ka ülespidamist sellega. Ei sugugi, temale ei tule mõttessegi alandada oma kunsti elukutseks. Tal on vaid üks püüe — leida võimalikult rohkem aega kandlemängimiseks, viiuldamiseks — nendel aladel ta on ümbruses võrratu meister.

Küsid temalt, kas ta tunneb ka muid pille. Oo, miks mitte, kõik on proovitud läbi, kõik on õpitud selgeks. Aga siis tuli maailmasõda. See viis pasunud seinalt, klarnetid ja flöödid majast. Vene punaväelased tirisid minema viimase vaskpilli.

Aga kas ta ei tunne igatsust nende järgi, kas ei ole kahju, et õpitud mängimine unub.

„Ta oleks ikka parem küll, kui oleks olemas päris pill. Oleks kergem ja puhtam mängida. Ilma pillita on nagu natuke raskem.“

„Mis see siis tähendab?“

„Muud mitte midagi, ainult et ilma pillita on mängimine raskem.“

„Aga võimatu on ju hoopis?..“

„Ainult vastu taevalage sülitamine on võimatu, muu on kõik võimalik“, lausub Kota.

Ja tõestab selle kohe. Lööb peod kuidagi risti ja hakkab puhuma... Eht metsasarve hää! Ja tugev nii et kajab kaugele. Selle järele tuleb flööt ilma flöödita ja klarnet ilma klarnetita. Tõesti see mees oskab mängida igat pilli ilma pillita.

Seletab, et kõige raskem olnud klarneti kõla kombineerimine. Kuid üldse kõikide puhkpillide imiteerimine on võimalik käte ja suuga, ainult keelpille... vaat neid ei saa.

Arvata, et kannel ja viiul on Kota pääinstrumendid on kahetsemisväärne eksitus. Kandle alal ei ole kuulnud temast paremat, viiuli alal konservatooriumis viksitud mehed lõövad ta igatkanti üle, aga võrratu on Kota — viiesoolo.

Egas ta seda kohe välja toogi. Enne on kandli avamäng ja siis äkki toreda pidulikkusega lööb vile sekka, nagu lendlev baleriin sööstub lavale. Ja kannel taandub kohe saatemängu tagasihoidlikumma ossa.

Kas veel rääkida lehepillidest, roopillidest ja muudest? Neil kõigil Kota tunneb mitu erikõla ja keik nad muutuvad sõnakuulelikeks ta osavusrohkes käes.

Kodus või külas, üksipuha kus ta juhtub mängima, igalpool on ta kontsertsaal ja iga maailmakuulsus võiks olla kade niisugusele tähelepanelikule kuulajas-konnale, missugust Kota leiab otsekohtjal. Kindlasti ka nõudlikugi rahva hulgas. Sest tema mängus on niipalju otsekohest hinge, et leiab peatselt sooja kontakti.

Kust ta need tükid on võtnud, küsin veel. Pole sihukesti kuulnud veel kusagil.

Ega neid ei kuule küll. Mõni on igatihele natuke raske, ajavad kergematega läbi.

Aga kust sai Kota nad?

Oh, ise sepiitsend puha. Ajaviiteks nii vahest. Tuleb äkki meele uus viis ja hakad seda sirvima, käänama ja liigutama ja varsti valmis ongi. Aga oleks aega, küll siis võiks teha valmis ilusaid polkasid, oi, küll võiks teha ilusaid, väga ilusaid asju...

Oh, jah! Kota kodu asub ju Haanja ilusamas nurgas, sää! kus Piusajõe juba natuke nagu on ja ei ole kah. Ja õpikuid ja muud kevadlaulikuid on sää! nagu Kota ütleb — puuda viisi laulmas. Linnud lendavad suvel ära, kuid laul jääb alles, seda võib kuulda ka jõuluajal. Selkombel, et Kota on õppind need ära viimase piiksuni. Kui linnud õhtul Piusaäärses kaasikus laulavad kooris, siis Kotagi süda läheb esmalt rahutuks, pärast pisut lustilikumaks ja jookseb ka sinnasama kaasikusse ja laulab lindudega koos nende keeli. Laulavad koos tüki aega. Siis lindudel tekib kahtlus. Sest Kota teeb linnu keeles mõnesuguseid murdevigu. Neile tundub see nii nagu oleks võruke oma keelega sattund kirjakeelt kõnelevasse seltskonda. Lindudel tekib huvi selle kahtlase subjekti vastu. Lendavad kokku vaatama, milles asi seisab. Näevad, et mättal istub mees. Vahivad, tõstavad pääd — kas tõesti niisugune suur mürakas oskab lindude peent keelt? Siin peab olema eksitus!

Linnud muutuvad rahutuks. Uudishimus kaotavad osa argusestki ning kordkorralt hüplevad oksadel üsna ligidale. Kota aga istub liikumata ja siristab oma viit. Ta on küllalt tagasihoidlik, ei katsu haarata lindu pihku, sest teab, et see vaevalt õnnestuks, ainult kõigutaks tema vastu tekkind liigutatavat usaldust...

Kotal on seljataga ka oma seiklusrikas elukäik, millisest ta räägib meeleldi. See kõik on seotud maailma- ja vabadussõjaga.

Oli ajateenija vene väes. Alguses olid hirmus kibedad päevad. Vaest tšuhnat tambiti hoolimatult taga. See oli sellest veel raskem, et ei osanud sõnakestki

vene keelt. Sattus teenima üksi venelaste keskele, ühtegi eestlast polnud kompaniis ega pataljonis.

See kestis nii umbes aasta ja iga päev oli täis valutegevaid ilusaid mälestusi kodukohast. Oli polgus sünteem ja rõhutuma meeleoluga sõdur.

Kord aga polgus oli rõõmsam päev ja vene sõdurid löid tantsu ja tõmbasid pilli. Siis Kotagi tuli välja omast nurgast. Esimene kord.

Kohe ta haaras kätte venelase garmoška. Lõi lahti loo ja kuigi see polnud vene tükk — oli Kota oma loodud Haanja lugu, — siiski venelased jäid kuulama suu-ammuli ja liigutasa kõrvu.

„Ai da estooneets...“

Sellest Kota sai hoogu ja kogu õhtu kuulus temale. Venelastel polnud midagi pakkuda sellesarnast ning Kota tõi välja kõik, mis ta omas garmoškale, või jällegi omal leidusel, imelikul suumängul.

Siis ta oli kohe päevakangelane.

Teisel päeval jutt läinud ka veltveebli kõrvu. See kutsunud Kota oma juure ja käskinud mängida temalegi. Veltveebel aga enne olnud Kota vastu toores, äärmiselt siga mees, ja Kota pole saanud talle teha piiksugi, mitte ei saanud, tee mis tahad. Veltveebel vihastanud ja pistnud Kota kartsu.

Vaat' siis roodus hakanud nurin, mitte just mäss, aga midagi rahulolematuse taolist.

„Saagemm on estontsa possadil?“ urisenud kogu rood. Niipalju kohe olnud nurinat, et jutt läinud „rootna“ — roodu komanderi — kõrvu. See uurinud asja järele ja et parajasti olnud ohvitseride kasiinos jooming, siis kutsutud Kota kohe kartsust sinna.

Sääl tehtud juba teisiti, hoopis teisiti. Lastud anda kõhutäis hääd sööki ja kanged tropid päale ning käiteldud hästi.

Siis Kota ka mänginud nagu veel osanud. Ohvitserid raputanud päid: „Vot tak tšuhhnaa... Skažii požaaluista, ah?“

Järgmisel päeval Kota kogus kompaniis oma kompsud, viskas paar hirvitavat pilku veltveebile, jättis kaassõduritega jumalaga ja kolis ohvitseride kasiino juure. Veel järgmisel päeval ta oli juba rongil ja sõitis koju Haanjaasse oma pillide järele. Ja nii algas hää elu. Ta võis siis õigusega laulda enese kohta:

„Kus pidu iial peetakse“ jne.

Kutsuti teda ohvitseride perekondlikkudele pidudele ja nende kaudu ka linna ohvitseridega läbikäivateesse perekondadesse. Ja kasiinos koosviibimiste ajal pidi alati olema saadaval. Muud polnud teha. Ela, söö, mängi pilli ja maga. Kodu-sõidulubasid sai alati.

Siis aga ükskord räägiti talle tõsiselt, et kui vabaneb kroonust, siis jäägu sinna kubermangulinna teatri juure. Kota oli ju ka koomik, esimese järgu balagur. Teatri direktor ütles, et natuke veel õppida juure ja tast saab näitleja.

Võib olla oleks läinudki nii, aga tuli maailmasõda. Ümbervormeerimiste kaudu Kota sattus ka liinile minejate hulka ja sai sääl haavata ja põrutada.

Kui ta sellest paranes, algas jällegi endist laadi karjäär. Varsti oli ta jällegi ohvitseride pillimees. Ikka omatehtud eesti kandle, harmooniku ja viiuliga. Siis juba hoiti teda ja tule ette teda ei saadetudki.

Isemoodi huvitav olnud Kota lahkumine vene polgust.

Tuli revolutsioon. Alguses läks kõik libedasti, aga siis algasid käärimised. Polguülem, kes vahel olnud küll kaunis lahke Kota vastu, aga vahel purjus-pääga peksnud ka kui koera, olnud nüüd polguga hädas. Katsunud lepitada mehi.

Kutsunud sõdurid kokku ja pidanud neile vaimeustava kõne emakesest Venemaast. Sõdurid jäänud aga külmaks. Polguülem kutsunud siis reast välja ühe venelase.

„Noh, kui sõda lõpeb, mida sa siis tahad?“

„Maad tahan.“

„Hää küll, maad sa saad, see on kindel kui viis sõrme.“

Kutsunud välja juudi:

„Noh, jevreičik, mida tahad sina?“

„Äri teha, kaubelda tahan.“

„Kui sõda lõpeb, saad teha äri ja kaubelda hästi, sellest pole muret. Ainult vaja sõdida kuni lõpuni.“

Kutsunud veel välja Kota:

„Noh, estončik, mida tahad sina?“

„Autonoomset Eesti riiki,“ vastanud Kota.

„Tst... Ei seda saa, sellest ärge rääkige. Aga kas ei taha maad?“

„Kui meil on oma riik, siis saame maad isegi.“

„Tagasi oma kohale, tšuhhnaa niisugune!“

Kuidas arenesid sääl lood edesi, seda Kota ei tea. Sest samal päeval ta pani pillid kotti ja üks desertöör oli rohkem. Viibis nädala kodus ja läks siis uude eesti polku. Mõttetu oli olla vene polgus.

Ka vabadussõda tuli teha läbi. Kuid siin polnud ohvitseridel pillimehi vaja, sest kuulid ja mürsud tegid muusikat kõigile ühtemoodi. Võimaluse korral Kota mängis siingi kannelt ja vilistas ning kõik kuulasid teda korraga, nii ohvitserid kui ka sõdurid. Pikapääle aga ta leidjs, et oli tekkinud üsna soe sõprus tema ja kompaniiülema leitnant R. vahel. Ning olid ikka ligistikku, nii tuleliinil kui ka puhkusel. Ja pärast sõja lõppu jäi kestma nendel kirjavahetus ning ka p t e n R. tuli korra isegi Viljandist või Paidest talle külla. Neid kirju Kota näitab nüüdki hää meelega ja on kurb, et kapten R. on juba lahkunud elavate hulgast.

Niipalju Kotast ja Haanjast. Seekord. Kuid tema pole üksi sääl. Tal on võistlejaidki. On komponiste ja virtuoose, on pillimeistreid. Aga kõik sellased, et ei lähe õppima linnastulejate käest moodsaid tükke. Loovad ise nende küla rahva temperamendile vastavaid polkaid, „Tõmma Jüri“ on nende jaoks natuke kahvatu. Aga uue koorilaulu vastu pole kellelgi midagi, see levib ruttu. Sest laul ja mäng on neile sama tarvilik kui igapäevane kõhu kinnitamiseks puretav leib.

P. Ramul'i „Üldise muusika-ajaloo põhialused“

Esimene eestikeelne teos sellel alal, mille järele tundus tarvidust juba ammu.

Muusikaajalugu, mis määrab muusikalise kunsti arenemiskäiku, on väga laialdane aine. P. Ramul oma teoses on läind välja lähtepunktid, nagu ta eessõnas tähendab: 1) siduda üldistes joontes tähtsamad muusikavoolud *sotsiaalsete* ja *kultuuriliste* nähtustega, mis põhjustasid nende voolude tekkimise; 2) anda iga muusika-perioodi ja tähtsama helilooja kohta üldine karakteristika; 3) jälgida muusika-loomingu üksikute vormide arenemiskäiku ja 4) pakuda heliloojate lühikesi biograafiaid, seotult nende loominguga.

Neid lähtepunkte võib ainult hääks kiita, sest õpperaamatu kitsastes raamides võimaldavad need aine kohta küllaldaselt anda selge pildi.

Autor on seda teind suurte teadmiste ja suure armastusega, ainult põhjalik aine tundmine ja suur eruditsioon on temal seda võimaldand. Meie leiame tema teoses kõik tarvilised teated üksikute ajajärkude kohta, need teated on süstematiseeritult kokku võetud, selges, arusaadavas keeles, mis võimaldab raamatut tarvitada mitte üksi eriteadlastel, vaid ka igalühel asjast huvitatul.

Autor on muusikaajalugu õige põhjalikult uurind, ta ei ole piirdund võrkeelsete sarnaste teoste tutvunemisega, vaid on väljamaal isiklikult üksikuid küsimusi selgitand. Selletõttu leidub ka tema teoses mõndagi, mis teistest teostest ei leia. On igatahes väga rõõmustav nähe, et meie helikunstnikud meie muusikakirjandust põhjalikkude töödega püüavad rikastada ja meie seega diletantismi perioodist vabaneme.

Raamatu ilmumist võib ainult tervitada, tema aitab kaasa meie noorsoole ja kõigile muusikaharrastajatele oma teadmisi ja arusaamist helikunstist suurendada. Kõneall olev l. anne käsitab ürg-, vana- ja klassilist aega, kuni Beethoven'ini (incl.), jääme ootama järgmist annet, mis varsti pidavat ilmuma.

M. Lüdig.

A.-S. OSKAR KILGAS

TRIKOO-, PITSI- JA SUKAVABRIK

TALLINN,

VOLTA 3.

Vabrik valmistab kõrges headuses:

Sukki,

Lastesukki,

Sokke,

Pesu,

Supelkostüüme,

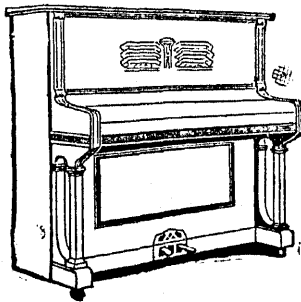
Spordiülikondi,

Pesusake, Klöppelpitse ja Broderiid.

**Siidi, poolsiidi ja villaseid kleidi, pesu, ja voodri-
riiet, Atlas, Crêpe de Chine, Taft, Milanaise jne.**

Kummi, tress, riiüž, rips, soutache, saapa, kinga ja muid paelu.

Kaubad varustatud vabriku märgiga ja saadaval üle maa.

KLAVERITÖÖSTUS

KARL SAAR

LIIVALAIA 32

TELEFON 7-98

Soovitab oma töökojast **pianiinosid**, ehitatud
kuivast materjalist, varustatud kuulsate doppel-repedit-
sioon mehaniikidega. Võrdsed kõla ja vastupidavusega
välismaa kuulsamatele pianinodele.

Täielik vastutus.

Soome koorilaulu literatuuriga

on koorijuhtidel võima-
lus tutvuneda Lauljate
Liidu büroos.

Lauljate Liidu büroo kau-
du on võimalik ka soo-
vitavaid muusikapalasisid Helsingist tellida.

EESTI AKADEEMILINE HELIKUNSTI SELTS

palub

Tallinna ja Tartu muusikategelasi,

kes soovivad oma nime paigutada 1931. a. rahvusvahelisse muusika-kalenoris (,Hesses Musiker-Kalender“) pöörduda kuni 1. mail s. a. kirjalikult Tallinna Konservatooriumi, E. A. H. S. juhatusel liikme prof. P. Ramul'i poole; teates tuleb märkida oma perekonna- ja eesnimi, eriala, muusika-asutuse nimetus, kui teenistuses ollakse, ning oma aadress.

Väägvere koor 1839—1929.

Muljeid ja mälestusi Eesti vanemast pasunakoorist. Sisuks pikem ülevaade Väägvere koori tekkimisest ja arenemisest, mälestisi J. H. Virkhaus'ilt, L. Juhilt, A. Virkhaus'ilt, M. Herman'ilt ja A. Lättelt, ning lõpuks segakoori laul „Pühendus“ Juhan Avvik'ult. Rohkesti pilte.

Huvitav kogu kultuuriloolisi dokumente.

See raamat ei tohiks puududa ühegi muusikasõbra lugemislaualt. Hind 1 kroon. Müügil Lauljate Liidu büroos ja raamatukauplustes.

Kuidas tehakse X üldlaulupeo kava.

X üldlaulupeo kava põhimõtete kaalumisele Lauljate Liidu juhatus asus juba möödunud aastal. Kulus ligemale kümmekond koosolekut enne kui kava üldpõhimõtteid saadi teatavaks avalikkusele, neidki ainult esialgsel kujul, asjast huvitatuile seisukoha võtmiseks. Esialgsed põhimõtted avaldati Muusikalehes nr. 2 s. a. ja ajakirjanduses. Ajalehe reporterid aga, olgugi et kirjajliku informatsiooniga koos Liidu esimees prof. J. Aavik neile andis suusõnaliselt lähemaid seletusi, serveerisid asja oma lugejaile nii nagu oleks Liidu juhatuse omistatud seisukohad juba lõplikud, s. t. kirjalikult informatsioonist kustutasid tähtsa osa, milles Liidu juhatus asjast huvitatuid palub avaldatud seisukohti arvustada ning esitada uusi seisukohti. (Erandi peame tegema küll „Päevalehele“!). Sellega on ka seletatav, miks Tallinnas vähetuntud ajaleht „Maaleht“ võttis pikemalt sõna X üldlaulupeo kava vastu, mis olevat säätud kokku rohelise laua taga ja terve leheküljelise kirjutuse kestel korduvalt lasi kuulda hüsteerilist hüüdu: „Maha rohelise laua kunst, maha elukutseliste muusikameeste eluvõoras kunst!“ Lühidalt kõik *maha!*

Loomulik oleks, et kui millestki tahetakse põhimõttelikult kirjutada, veel rohkem kui midagi tahetakse arvustada, siis endastmõistetavalt kirjutajal peaks olema asjast natukenegi ettekujutus (kursis olemist meie ei julge nõudagi). „Maalehe“ „musikaalne“ kaastööline on aga võtnud omaks hoopis vastupidise veene. Sellest siis tuligi, et „Maalehe“ hüsteeriline hädakisa muusikameestele tegi ainult lõbusat tuju. Sest võtkem arvesse, sel ajal Lauljate Liidu juhatus ei olnud veel moodustanud X üldlaulupeo kavatoimkonda, kes praegu on töös üldlaulupeo kava koostamisega. X üldlaulupeo eluvõoras kava siis võis olla ainult „Maalehe“ toimetusel! Teised ajalehed laulupeo kava kohta ei ole sõna võtnud, kui mitte arvata Viljandi „Sakalat“, kes umbes samuti sisse kukkus kui „Maaleht“, selle vahega küll, et „Sakala“ oma lugejaid ainult „informeeris“.

Kuna Lauljate Liidu juhatus Muusikalehes ja ajakirjanduses avaldatud põhimõtete kohta palus avaldada arvamisi, siis vastuseks sellele Liidule saabus kümmekond kirja, milledes küll ei leidu erilisi uusi seisukohti, kuid on siiski kirjutatud asjalikult ja rahulikult, nii et Lauljate Liidu juhatus neid võttis kõigiti tõsiselt ning avaldatud seisukohtadega võimalust mööda püüab arvestada.

Sissetulnud arvamistest ja seisukohtadest avaldame mõningaid:

Keegi laulja soovib, et enamus X üldlaulupeo lauludest peaks olema vägevad, majesteetlikud, viisrikkad ja vaimustavad, mis oma tugevuse poolest oleks kõik üle „mf“. Teine arvab, et laulud peavad olema vaimustavad, sõnad ja viis lihtsad. Kolmas peab otstarbekohaseks, et laulud ettekande suhtes oleks kerged ja lihtsad. Neljas soovib kavva võtta ühendkooride tarvis mõnda oratooriumi. Viies peatub vaimulikkude laulude juures ja peab tarvilikuks tingimata koraali kavva võtmist. Kuues manitseb vaimulikkude laulude suhtes ettevaatusele. Arvab, et vaimulikud laulud peaks olema eesti heliloojate tööd ja sellased, et ka uskmatud neid rahuldusega kuulata võiks. Jne.

Lahkeist arvustajaist ainult üks võtab „pessimistliku noodi“ ja tõendab, et IX üldlaulupidu olnud „üks raske teoreetiliste harjutusliste ja kassi surma

kräginat õppeklass. . .“ Et sellest rängast halbusest pääseda, ta soovitab võtta kava oma laule, mille kohta J. Sibeliuse olevat öelnud „midagi ilusat“.

Kui viimast naljatika mitte arvesse võtta, siis üldjoontes Lauljate Liidu juhatuse omistatud seisukohad leiavad kõigi poolt täiel määral hääkskiitmist. Liidule saadetud kirjades on vaid ühte või teist seisukohta eriti alla kriipsutatud.

Kava üldpõhimõtted olid kaalumisel Lauljate Liidu Meeskooride Sektsiooni nõupidamiskoosolekul, kus räägiti vastu endistel laulupidudel enam läbilöönd laulude kava võtmisele. Kuid selleski küsimuses meeskooride esindajad ei tahtnud öelda lõplikku sõna, vaid jätsid asja kaalumiseks üldlaulupeo kavatoimkonnale. Teised seisukohad leidsid pooldamist täiel määral. Ka Liidu nõukogu 30. märtsi koosolekul Liidu juhatuse põhimõtted leidis olevat vastuvõetavad. *Sellega esimene järk laulupeo kava koostamisest on jõudnud enam-vähem lõpule.*

Edesi läheb töö üksikute laulude valimisega. Teatavasti selle ülesande teostamiseks Liidu juhatuse moodustas eritoimkonna. Toimkonna soovil Lauljate Liidu juhatuse pööras kõigi eesti heliloojate ja muusikategelaste poole palvega, et nad avaldaks oma seisukohad X üldlaulupeo kava asjus ning nime-taks ka laule, milliseid igaüks sooviks näha üldlaulupeo kavas. Eriti pööras Liidu juhatuse veel heliloojate poole, et nad teataks Liidu juhatusele laulude nimed, milliseid nad ise oma loomingu-st sooviks näha X üldlaulupeo kavas. Mõlemale kirjale järgnes terve rida vastuseid, millede kaalumise on praegu kavatoimkonnal käsil. Heliloojate poolt saadeti Liidule päälle muu ka hulk täiesti uusi laule, millede keskest kavatoimkond on leidnud nii mõnegi laulupeo-laulu kandidaadi.

Üksikute laulude valimisega kavatoimkond on teind juba hulga tööd. Öieti X üldlaulupeo kava jämedates joontes on juba valmimas, kuid laulud, mis kava võetud, tahavad igaüks veel põhjalikku kaalumist. Kavatoimkond loo-dab oma töö tulemused esitada Liidu nõukogule ja juhatusele veel enne kevade-pühasid. Kui mitte kava tervikuna, siis vähemalt osaliselt, nii et Jüripäeval, 23. aprillil, võidakse esimesed laulukäsikirjad trükikotta ladumisele anda.

Üldiselt peab tähendama, et Lauljate Liidu juhatuse X üldlaulupeo kava koostades on püüdnud toimida tihedas kontaktis kooridega, muusikategelastega ja heliloojatega. Liidu juhatuse on veendumusel, et sellane kontakt meie juu-belilaulupeole võib tuua aina kasu.

Jääb soovida, et laulukoorid endi ridu juba nüüd koondama hakkaks, et laulupeo noodi ilmudes laulude õppimine võiks hakata päälle täie hooga. Laulu-peoni on jäänd aega tarvilisel määral, kuid mitte sedavõrt, et sellest veel mi-dagi võiks minna kaotsi.

Lauljate Liidu nõukogu koosolekust.

Pühapäeval 30. märtsil Lauljate Liidu nõukogu pidas oma koosoleku, kus kiideti hääks Liidu juhatuse poolt koostatud 1929. a. aruanne, 1930. a. tegevus-kava ja eelarve ning otsustati esitada kinnitamiseks Liidu volikogule, milline tuleb kokku Tallinna pühapäeval 27. aprillil.

Nõukogu kaalus lähemalt Liidu juhatuse poolt ülesäättud ning Muusika-lehes nr. 2 s. a. avaldatud X üldlaulupeo kava põhimõtteid, millised otsustati üldjoontes tunnistada vastuvõetavaks.

Liidu juhatuse poolt moodustatud X üldlaulupeo kavatoimkond ülesäättud põhimõtete alusel on juba asund üksikute laulude valimisele. Esialgselt on tarvilik arv laule X üldlaulupeo kava tarvis märgitud, kuid asi ei ole veel sedavõrt küps, et oleks võidud nõukogule esitada midagi kindlat. Üldlaulupeo kavaga ühenduses olevate küsimuste kaalumiseks otsustatakse kutsuda kokku nõukogu erikoosolekul.

Kinnitati 1931. a. maakonna laulupidude (Viru- ja Viljandimaa) ühine kava.

Lauljate Liidu Tartumaa osakonna poolt esitatud Tartumaa II laulupeo-eelarvet, milles kulud-tulud tasakaalus 38.900 kr., pidas nõukogu liig optimist-likuks. Vähemagi äparduse korral jääks osakonnale kanda miljonilised võlad, mis kõigutaks seltskonna usaldust laulupidude korraldajate vastu üldse. Nõu-

kogu otsustas jätta eelarve kinnitamata ning avaldas soovi, et osakonna juhatus ühes Liidu juhatuse esitajaga eelarvet uuesti kaaludes vähendaks kavatsetud kuludis vähemalt 25% (10.000 krooni) võrra.

Tartumaa laulupeo pasunakoore kavasse Osakonna juhatus on võtnud: 1) Hans Sachs'i tervitus Wagner'i ooperist „Meisterlauljad“. 2) Naiste kirikuminek Wagner'i ooperist „Lohengrin“. 3) Eelmäng A. Kitzberg'i draamale „Libahunt“ J. Simm'ilt. 4) Aeglane marss — A. Virkhaus. 5) Larghetto — L. v. Beethoven ja 6) Laul sõnadata — Mendelssohn. Kava sisuliselt Liidu nõukogu poolt leiab üksmeelset vastuseismist. Pääle selle osa pasunakoori noote on veel paljundamata, õppimiseks on aega ainult kaks kuud.

Nõukogu otsustas jätta Tartumaa II laulupeo pasunakoore kava kinnitamata, kuna see ei vasta Liidu poolt ülesäättud muusikalistele sihtidele. Kuna osa pasunakoori palasid on juba paljundatud ja kooridele kätte saadetud, siis nõukogu lepi sellega, et neid palasid Tartumaa laulupeol võiks kanda ette Osakonna juhatuse vastutusel. Otsustatakse Osakonna juhatuselt nõuda, et veel paljundamata pasunakoori palade paljundamistöö kohe seisma jäetaks.

Pärnumaa V laulupeo aruande nõukogu otsustas kinnitada tingimusega, et laulupeo ülejäägist 25% Pärnu Helikunsti Selts maksab Lauljate Liidule (vastavalt nõukogu otsusele laulupeo eelarve kinnitamisel). Pärnumaa V laulupidu puhast ülejääki andis 838 kr. 10 senti, mis oleks veelgi suurem, kui Pärnu Helikunsti Seltsil õnnestuks kõiki saadaolevaid summe sissekasseerida. Peab tähendama, et laulupidu andis ülejääki vaatamata sellele, et laulupeo teine päev vihma tõttu täiesti ebaõnnestus.

Ajapuudusel ei saand nõukogu kaaluda juhatuse ettepanekut K. Türipu mälestuse jäädvustamise asjus, samuti jäi otsustamata Muusikalehe hinna kõrgendamise küsimus (1931. a. pääle). Kaalumata jäänd küsimuste otsustamiseks kutsutakse nõukogu lähemal ajal uuesti kokku.

Laulupäevade korraldamine peab sündima kindlate põhimõtete järgi.

Laulupäevade korraldamine on meil viimasel ajal väga moeks saand. Iga suve jooksul peetakse keskmiselt 30 laulupäeva. Laulu- ja pasunakoore võimete arendamiseks laulupäevad teevad tänuväärt tööd. Kuid teiselt poolt laulupäevade korraldamine sünnib *kavatult*. Laulupäeva peamiseks ülesandeks näib saavata raha hankimine, kas raamatukogu hääks, mälestussamba püstitamiseks, mõne üldvajaliku hoone või organisatsiooni võlgade katteks ja paljudeks teistekski endast küll häädeks ja vajalikeks otstarbeiks. Ei saa, ega tohigi, eitada nende otstarvete tähtsust, kuid milgil tingimusel ei saa leppida, et nende otstarvete rahuldamiseks raha muretsetakse laulupäevadega, kusjuures sageli laulupäeva muusikalisele küljele osutatakse tähelepanu kui teisejärgu tähtsusega ülesandele. Ning lõppeks, laulu- ja pasunakoore pannakse teenima laulu seisukohalt kõrvalisi ülesandeid, samal ajal aga laulu-muusika organisatsioonid kiratsevad majanduslikes raskusis ning on sunnitud paluma toetust riigilt või omavalitsuselt.

Tekkind olukorda kaalus Lauljate Liidu juhatus ning Lauljate Liidu nõukogu. Liidu nõukogu täiel määral kiitis hääks Lauljate Liidu juhatuse seisukohad selles küsimuses:

1) Laulupäevi võivad korraldada Lauljate Liidu osakonnad ning organisatsioonid, kes Lauljate Liidu liikmed. Kui kohapääl on mitu liiget-organisatsiooni, siis laulupäeva korraldamine peab sündima võimalikult nende organisatsioonide ühise ettevõttena.

2) Laulupäeva muusikalise kava säävad kokku kohalikud organisatsioonid laulu-muusikat edesiviivat momenti arvesse võttes ning esitavad selle kinnitamiseks Liidu juhatusele vähemalt *viis kuud enne laulupäeva*. Kava tuleb koostada nii, et laulupäeva jaoks ei oleks tarvis trükkida eriti uut noodiraamatut. Lauljate Liidu juhatusele jääb õigus kavas vajalikke muudatusi ja parandusi läbi viia, arvestades aga selle juures kohalikkude organisatsioonide soovidega ning kohalikkude kooride muusikalise tasemega.

3) Laulupäeva rahaline ülejääk peab kasutatama laulu-muusika arendami-

seks kohapääl. Teisteks üldkasulikeks otstarbeiks laulupäeva sissetulekut võidakse kasutada ainult osa, kuid seda igakord Lauljate Liidu juhatusel nõusolekul. Kontrolli teostamiseks laulupäeva korraldajate organisatsioon on kohustatud esitama Liidu juhatusel vähemalt kuu aega enne laulupäeva loodetava ülejäägi kasutamise kava, kohustusega, et ülejääk tähendatud otstarbeks kasutataks.

Liidu juhatusel ja nõukogu ettepanekud tulevad kinnitamisele Liidu volikogus 27. aprillil.

Lauljate Liidu volikogu koosolek

on pühapäeval 27. aprillil s. a. kell 11 hommikul Tallinna Raekoja saalis. Päevakorras on 1929. a. aruanne, 1930. a. tegevuskava ja eelarve, valimised nõukokku, Lauljate Liidu osakonna kodukorra täiendamine, laulupäevade kontrolli küsimus ja koosolekul algatatavad küsimused.

Meeskooride esindajate nõupidamiskoosolek.

Lauljate Liidu Meeskooride Sektsiooni kuuluvate meeskooride esindajad 23. III pidasid koosoleku, kus kaaluti mõnede meeskoore puudutavaid küsimusi. Koosolekust võtsid osa esindajad Tallinnast, Tartust, Narvast, Haapsalust, Viljandist ja Türit.

Lauljate Liidu Meeskooride Sektsioon asutati möödunud aastal. Sektsiooni ülesandeks säätis meeslaulu elustamine ja arendamine. Esimene tegevusaasta Meeskooride Sektsioonil kulus meeslaulu organisatsioonide ümberkorraldamisele, kuna seni meeslaulu ühingu tegutsesid iganend põhikirjade alusel, milline asjaolu sageli kiiresti arenevat ja suurenevat tegevust takistas. Meeskooride Sektsiooni juhatus töötas välja meeslaulu ühingu normaalpõhikirja, millise kokkusaadmisel võeti arvesse paljude aastate kogemusi. Valmivad põhikiri on eeskujulik organisatsiooni korralduse põhimõtete poolest. Uus põhikiri on mõeldud kõigepäält uute meeslaulu ühingute organiseerimise kergendamiseks. Kuid ka varem tegutsend meeslaulu ühingu, kelle oma põhikiri ei vastand enam ajanõuetele, on uue põhikirja omaks võtnud. Nii Tallinna Meestelaulu Selts tunnistas uue põhikirja omaks, ilma et oleks selles mingisuguseid muudatusi läbi viind. Põhikirja vähete muudatustega omistasid Tartu Meeslaulu Selts, ja Haapsalu Meeslaulu Ühing. Teised vanemad meeslaulu ühingu ei ole veel jõudnud otsustada oma põhialuste ümberkorraldamise küsimust. Soovijaile meeslaulu ühingu normaalpõhikiri on saadaval Lauljate Liidu büroos.

Edesi Meeskooride Sektsioon töötas välja meeskooride üldmütsi kavandi. Meeskooride üldmüts on mõeldud Meeskooride Sektsiooni kuuluvate lauljate välise eraldusmärgina, mis praktiliselt tarvilik suurte pidustuste ja esinemiste puhul. Üldmüts on juba tarvitusele võtnud Tallinna Meestelaulu Selts, Tartu Meeslaulu Selts ja Haapsalu Meeslaulu Ühing. Teistes meeslaulu organisatsioonides üldmütsi tarvitusele võtmine pole veel otsustatud. Mütsi kirjeldus on ilmund varem Muusikalehes ja 1930. a. Laulja Taskukalendris (saadaval Lauljate Liidu büroos). Hinnalt müts läheb maksma 4 krooni.

Meeskooride nõupidamiskoosolekul otsustati, et iga meeskoor, kes võtab tarvitusele üldmütsi, peab saatma Sektsiooni juhatusel registreerimiseks mütsi märgi ja kui kavatsetakse märgiga koos kandma hakata ühingu või vastava maakonna — linna värve, siis tuleb registreerida ka värvid. Pääle selle tuleb Sektsiooni juhatusel registreerida organisatsiooni rinnamärk ning kui kavatsusel uue märgi soetamine, siis ka märgi kavandid.

Koosolekul oli kõnet uus „Elagu“ küsimusest. Jõuti otsusele, et K. Törnpu „Elagu“ sega- ja meeskooride tarvis tuleb ühtlustada, nii et seda mõlemad saavad korraga laulda. Soovitati uus „Elagu“ trükkida Muusikalehes ja X üldlaulupeo noodis. (Segakooride tarvis on see juba trükitud IX üldlaulupeo noodis, Tartumaa II lp. noodis ja 1931. a. laulupidude noodis.). Uue „Elagu“ tutvustamiseks rahvale soovitati Lauljate Liidu juhatusel koolivalitsuste kaasabil pöörata õppiva noorsoo poole.

X üldlaulupeo kava asjus üldi koosolekul läbirääkimised väga elavad. Koosolek avaldas soovi, et Liidu juhatus võtaks meeskoori laule X üldlaulupeo kavva 8, selle hulgas oleks ka ajaloolised laulud I üldlaulupeost (Vaata Liidu juhatusel

omistatud põhimõtted X üldlaulupeo kava asjus Muusikal. nr. 2 s. a.) „Sind surmani“ (parandatud kujul), II laulupeost „Eesti laul“ ja III lp. „Vaeslapse õhtulaul“. Edesi lepatakse kokku, et Tallinna Meestelaulu Selts esitab oma valitud laulud X üldlaulupeo kavatoimkonnale, kes need üksikasjaliselt vaatab läbi ja siis TMS esindajatega koos kavatoimkond määrab lõplikult kindlaks X üldlaulupeo meeskooride kava.

Lõppeks koosolekul kaaluti meeskooride laulupäevade korraldamise mõtet, millise algatas Tallinna Meestelaulu Selts. Sellaste pidustuste eesmärgiks oleks meeskooride tegevuse elustamine ja meeskooridele uue noodiliteratuuri soetamine. Esimene ülemaaline meeskooride laulupäev võiks olla juba tuleval suvel. Neile laulupäevadele võiks kaasa tömmata ka vähemusrahvuste meeskoore. Kõsimuse üksikasjaline kaalumise jäetakse Sektsiooni ja Lauljate Liidu juhatuse hooleks.

*

Selle kõigiti asjaliku ja rahuliku töökoosoleku puhul võtab sõna Viljandi ajaleht „Sakala“ ning „informeerib“ oma lugejaid kõiksugu olematuist ja võimatuist asjadest. „Koosolekul tehti etteheiteid Lauljate Liidule, et see oma tegevusega on tõrjund meeste laulu tahaplaanile... Samuti tunnistati Lauljate Liidu juhatuse poolt järgmiseks üleriiklikuks laulupeoks (1933. a.) kokku seatud kava meeskooride osas mitterahuldavaks. Samal koosolekul koostati uus kava, mis tuleb kinnitusele Lauljate Liidu üldkoosolekul.“

„Sakala“ reporter (või toimetaja?) on ühel ilusal õhtul vaadand Viljandi ilusat sinist taevast ja tähtede vilkudes ta kaastundlik süda on läind järsku härdaks: „Taevas halasta, mis nad kurjad küll teevad liiga meeste laulule; ei enam toimetaja saa kuulutada oma hõbehelisid nii nagu need südamest voolavad, ikka peavad panema ühe naise kõrvale torisema. Laulupeo kavagi nad on pusserdand kokku nii, et „Sakala“ peab nägema ränka vaeva selle mitterahuldavaks tunnistamisega ja mõelge, isegi uue kava peab säädma kokku.“ („Sakalale“ on ju sellaste kavade tegemine nagu käkitegu). Ning kui uni oli mööda, siis võeti kätte sulg ning pandi lugu paberile (sest paber kannatab kõike!). „Armas „Sakala“ lugeja, sulle tunneme tõsiselt kaasa!“

Viljandis asutati Lauljate Liidu osakond.

Lauljate Liidu juhatuse kutsel Viljandimaa laulu-muusika-organisatsioonide esindajad 16. III. 30. kogunesid Viljandisse „Koidu“ Seltsi ruumesse Eesti Lauljate Liidu Viljandimaa Osakonna asutamiskoosolekule. Pühapäeva hommikuse rongiga seks puhuks sõitsid Viljandisse ka Lauljate Liidu juhatuse esindajaina Liidu esimees prof. J. Aavik ja Liidu asjaajaja. Liidu esimehe teavitamiseks Lauluselts „Koidu“ segakoor oma energilise koorijuh J. Saar'ega eesotsas oli kogunend „Koidu“ ruumesse juba varakult enne koosoleku algust. Koor prof. J. Aavik'u saabudes laulis võimsat „Koitu“, millele prof. Aavik vastas Lauljate Liidu tervituste edesiandmisega koorile, Seltsi juhatusele ja koorijuhile. Prof. Aavik tähendas, et „Koidu“ segakoor on vanimaid ja praegugi hoogsamalt tegutsev segakoor Viljandimaal. Lõppeks avaldas lootust, et „Koidu“ tulemusrohkest tegevusest võtavad eeskuju teisedki Viljandimaa koorid, siis tõepoolest „Laulud lähevad kaunimal kõlal, vägevail vooludel üle me maa.“

Veidi hiljem samas ruumis algas Viljandimaa laulu-muusika-organisatsioonide esindajate koosolek, kus ühemeelselt tunnistati vajalikuks Eesti Lauljate Liidu Viljandimaa Osakonna asutamine, milline kujuneks kohalikuks keskkohaks Lauljate Liidu liikmeile. Osakonna juhatusse valiti Lauluselts „Koidu“ esimees dr. J. Vares, Viljandi Helikunsti Seltsi koorijuht A. Pung, „Koidu“ kassahoidja H. Kasperson, Heimtali Hariduse Seltsi koorijuht J. Veldemann, Öisu Noorte Ühingu koorijuht A. Valgemäe ja Suure-Jaani Haridusselts „Ilmatari“ koorijuht H. Kapp.

Osakonna juhatusele tehti ülesandeks kõigepäält käsile võtta Viljandimaa V laulupeo eeltööd (laulupidu teatavasti peetakse 1931. a.), ning pääle selle astuda samme, et kõik Viljandimaa laulu-muusika organisatsioonid koonduks Lauljate Liidu ümber, kokku säada Osakonna tegevuskava, välja töötada laulupeo põhijooned, koostada eelarve jne.

Koosolek oli kõigiti ühemeelne ning asjalik. Viljandimaal on rohkesti elujõulisi laulukoore, millest olenevalt Osakonnale võib ennustada edukaid tegutsemisvõimalusi.

Hiljem pidas oma esimese koosoleku Osakonna äsjavalitud juhatus, kus Osakonna esimeheks valiti A. Pung, laekahoidjaks dr. J. Vares ja sekretäriks H. Kasperson. Osakonna juhatuse koosolekute tarvis otsustati paluda ruumid „Koidult“. Kõnet oli ka Viljandi muusikapäevast, millise „Koit“ kavatses korraldada eeloleval suvel Tartumaa II laulupeo eelproovina. Osakonna juhatuse leidis, et „Koidu“ kavatsus on tervitatav. Juhatus omalt poolt otsustas soovitada, et muusikapäevast võtaks osa kõik Viljandi linna ja lähema ümbruse koorid.

Lauljate Liit ja Muusikaleht häälmeelel nentides uut sammu edesi Viljandimaa laulukooride elus, soovivad Osakonnale ning selle juhtivaile tegelasile parimat kordaminekut kõigis ettevõtetes. Laul ja muusika panevad meie hinges liikuma häid ja ausaid tundeid ja püüdeid, ning on tähtsaks teguriks meie noore rahvuskultuuri arengul, seda aga eeldusel, kui kõik laulu-muusika harrastajad ühemeelselt püüavad oma ühise sihi poole.

Eesti Muusikute Ühingu.

Eesti Muusikute Ühingu pidas enda pääkoosoleku 18. III Tallinnas, kus senine juhatus (Helila, Leemets, Vitas, Toming, Jürisson, Ambras ja Klausen) valiti terves koosseisus tagasi. Pääkoosolek täiendas ühingu kodukorda ja asutas ühingu liikmete jaoks abikassa, määrates viimase põhifondiks sissetuleku möödunud aastal korraldatud sümfoonia suurkontserdist.

Uue juhatuse esijoonelise ülesandena on ette näha kodumaa linnade vastavate kutseühingute esindajate kongressi korraldamine, milline aset leiab 19. apr. s. a. ja millest osavõtuks nõusoleku on annud ja esindajad määrand kõik asjaosalised linnad, väljaarvatud Narva Orkestrantide Ühingu, kust vastus senini alles saamata. Tähenatud kongressi päevakorras on hulk elulise tähtsusega küsimusi, nagu: keskkorraldava instantsi loomine, puhkepäeva elluviimine üleriiklises ulatuses j. m.

Kuigi E. Muusikute Ühingu avar põhikiri võimaldab kõigi elukutseliste muusikategelaste (heliloojad, dirigendid, instrumentalistid, muusikateadlased, muusikaõpetajad) koondumist, on seni ühingu ümber koondunud pääasjalikult instrumentalistid-orkestrandid. Ühingu on oma raamatukogu muusikalise literatuuriga, rikkalik noodikogu, abikassa ja iseseisvalt funktsioneeruv Laenu- ja Hoiuühisus.

Türit.

Sagedad kontserdid Türi seltsimajas ja Türi kirikus on selgeks tõenduseks, et Türit muusika-alal tegutsetakse energia ja armastusega. 23. ja 24. II. olid kontserdid kirikus, kus esinesid Türi Muusika Seltsi ja kiriku ühendatud segakoor J. Veeber'i juhatusel ning solistidena prl. Böhlendorff (sopran), prl. Kampe (alt) ja organist Joh. Veeber (orel). Nii kava mitmekesiduse kui kuulajate arvu poolest mõlemaid kontserte võib pidada hästi õnnestunuiks.

9. III Türi Tuletõrje Ühingu muusika osakond korraldas oma orkestrijuhi 30-a. muusikalise tegevuse kestvuse puhul kontsert-õhtu, kus esines tuletõrjute ork. juubilar juhatusel. Orkestrijuht R. Vilmansen on sündinud Järva maal 1884. a. Öppis Peterburgi konservatooriumis, millist maailmasõja tõttu ei saand lõpetada. Praegu on juubilar pääle Türi tuletõrjute orkestri juhiks veel Einmanni ja Järva-Jaani kaitseliidu orkestris.

15. III. Türi seltsimajas oli järjekorraline laulu- ja muusikaõhtu, mis oli meelitand kokku saalitäie kuulajaid. Esinesid Türi Muusika Seltsi puhkpilli orkester J. Kitsing'u juhatusel ja Seltsi segakoor J. Veeber'i juhatusel ning solistid.

Tääksi lauluelust.

Laul on kõland Tääkis (Viljandimaal) juba ümarguselt paarkümmend aastat Tääksi Rahvaraamatukogu Seltsi segakoorilt. Selle aja kestel on muudugi mitmesugused tuuled puhund, kuid nüüd on segakoor küllalt võimas oma 40 päälise lauljaskonnaga hra Laur'i juhatusel. Kohalikkudel pidudel esinetakse

alati ja ka suurematest laulupidudest on võetud osa, ning saabuvall suvel sõide-
takse Tartugi laulma. Läind suvest alates laulab ka „Naiskodukaitse naiskoor“.
Hra Hansen (end. kooliõpetaja, praegu kaitseliitlane) on oma taktikepi alla
kogund paarkümmend naist, kuid nagu kuulda, olevat naistel laulda ilma mees-
teta ikka igav, mispärast seegi koor tahtvat kujuneda tulevikus segakooriks.
Oleks ikka parem üks tugev segakoor, kui kaks nõrgemat, peasjalikult lauljas-
konna seisukohalt, sest paljud võtavad osa vaheldamisi mõlemast koorist.

A. Tekko.

Paide muusikaelust.

Paide on linn, mis ei vääri mainimist teiste omasuguste seas, Paide publik
on loid. Paidelasi ei huvita muusika, vaid palju enam mõni kabaree-õhtu, kus
tants laudade vahel ja kus alkohol voolab ojana. Seda tõendavad väga selgesti
möödunud kontserdid Paide Rahvamaajas, kus rahvast oli alati nii hõredalt, et
võis sõrmedel ära lugeda. Millest see tingitud? Mõni ehk arvab, et kontserdid
on nii viletsad, et ei vääri kuulamist! Ei, nii see küll ei ole. Tänavused kont-
serdid (Paide segakoori, ühisingümnaasiumi N. L. Muusika Osakonna ja Hubert
Anton'i kontsert) on tõesti kunstpärased ja laitmatud olnud. On pakutud seda,
mida paidelane pakkuda suudab.

Ainukese elujõulise orkestrina on püsind Ühisingümnaasiumi sümfoonia-
orkester *Juhan Zeiger'i* juhatusel, milline on esinend korduvalt hääde taga-
järgedega. Ei või ka mainimata jätta noore viiulikunstniku Hubert Anton'i
kontserti, kes esines 29. märtsil omaette iseseisvalt. Noor viiulikunstnik jättis
paidelastele ilusa mälestuse oma esinemisest.

Möödunud suvi oli paidelastele kõige kurvem muusika poolest. Polnud ühtegi
muusikaõhtut, polnud ühtegi orkestrit, milline oleks võind rahvale pakkuda
muusikat. Oli ennem tuletõrje orkester, milline vahest harva esines, kuid
lagunes seegi kevade tulekul. Pillid pandi kappi ja oldi omaga täiesti rahul.
Sügisel, koolitöö algamisega, tekkis korraga kaks orkestrit: Ühisingümnaasiumi
sümfoonia ork. ja puhkpilli ork. Viimane ei vääri mainimist, sest ta tegutseb
ainult kooli piirkonnas. Sügisel tuldi siiski arvamisele, et Paide ilma orkestrita
läbi ei saa, kuid polnud instrumente saada. Lõpuks rentis kaitseliit tuletõrje-
juhtelt pillid ja asutas omale orkestri, millist juhivad praegu endine orkestrijuh
hra Tannebaum. Kahjuks peab aga tähendama, et paide orkestrid suuremalt
jaolt hingitsevad, kuid midagi suuremat korda saata nad ei ole suutnud tänini
pääle ühisingümnaasiumi sümfoonia orkestri. Pääle mainitute tegutseb veel
„Voo“ kammerorkester ja paar jazzi, kuid need ei vääri tähelepanu.

Kevadel on kavatsusel noortepüha korraldamine Paides. Eeltööd on juba
käimas. Sää! esineb veel viimast korda ühisingümnaasiumi orkester (laguneb
arvatavasti kevadel sellepärast, et paremad mängijad lõpetavad kooli ja lah-
kuvad seega orkestrist), ja kooli segakoor.

A. S.

Oodatavaid kontserte.

24. aprillil — Vene Emigrantide Komitee korraldusel Suur-Vene bala-
laikadeorkestri kontsert Estoonia kontsertsaalis. Orkester asub alaliselt Nar-
vas.

27. aprillil — *Claudio Arrau* klaverikontsert Estoonia kontsertsaalis.

Aprilli lõpul ja mai algul — esineb Varssavi ooperi primadonna *Olga Ol-
gina*, koloratuursopran, ooperites „Traviata“, „Sevilla habemeajaja“, „Romeo
ja Julie“ ning „Rigoletto“.

3. mail — EMO segakoori kontsert *M. Lüdigi* 50. a. sünnipäeva puhul
Estoonia kontsertsaalis. Juhatab *J. Aavik*.

4. mail — Eesti-Poola ühingu korraldusel kontsert-aktus Estoonia kontsert-
saalis.

11. mail — *Aino Kõrb'i* klaverikontsert Estoonia kontsertsaalis.

„Muusikaleht“ nr. 5/6
(mai ja juuni nr.) ilmub juunikuul esimestel päevadel.

Muusikaleht iluköites.

Ed. Taska iluköite ateljees (Tallinna, Rüütli 32) on valmistatud 1929. a. Muusikalehe iluköite proovid, milliseid asjast huvitatud võivad näha igal tööpäeval. Üleni nahkköide maksab 5 krooni, riideköide 2 kr. 50 senti, kui sisu viiakse töö tellija poolt. Eriti nägus on nahkne luksusköide, väga kohane kingitusena muusikaharrastajale.

Toimetusele saadetud kirjandust.

Eesti runoviisid. Korraldand *Armas Lavnis.* Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 1930. Hind 9 krooni.

Verner Nerep — Kolm laulu meeskoorile. V. Nerep'i kirjastus Tallinnas, 1930. Hind 35 senti. Lauljate Liidu liikmeile 30 senti.

1931. a. laulupidude laulud — Virumaa VI & Viljandimaa V. — Eesti Lauljate Liidu väljaanne. 48 lehekülge. Toreda välimusega. Sisuks 15 laulu segakoorile. Hind Lauljate Liidu liikmeile 50 senti, teistele laulupidudest osavõtjaille 75 senti, üksikmüügil 1 kroon.

Mart Saar — Kaks preliüüdi klaverile. Helikunsti Sihtkapitali väljaanne. Hind 1 kroon.

Artur Lemba — Fantaasia eesti rahvaviisidest klaverile. Helikunsti Sihtkapitali väljaanne. Hind 1 kroon.

VÄLISMAA

Kesksaksa Lauljate Liidu muusikapidu

peetakse käesoleval aastal Kasselis maikuu. Kavas on *Pfitzner*'i romantiline kantaat „Saksa hingest“ ja *Reuter*'i oratoorium „Le Laudi“. Hommikkontserdil esinevad neli ühendkoori lühemate paladega orkestri kaasmängul. Kasseli Õpetajate Lauluselts esineb iseseisva kontserdiga, kandes ette vaid uusimaid meeskoore orkestri saatel („Masinimise messe“ *Bruno Stürmer*'ilt). Kurhessen-Kasseli maakond kavatseb muusikadirektor *Zschiegner*'i juhatusel esiettekanda *Zöllner*'i „Trummikrahvi“, pääle selle *Frischenschlager*'i „Tuline mehike“, *Sekles*'i „Variatsioonid prints Eugenile“ ja *Arnold Mendelsohn*'i „Rätsep põrgus“. Muusikapidu lõpeks *Beethoven*'i üheksanda sümfoonia ettekandega ja katsetakse alata *Wagner*'i „Meisterlauljatega“. Kasseli muusikapidu korraldatakse ühenduses saksa „Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht“ poolt korraldatava välismaalaste-õpetajate muusikanädalaga.

Cosima Wagner surnud.

1. aprillil suri Bayreuthis *Richard Wagner*'i lesk *Cosima Wagner* 93 aastase. Viimased aastad oli proua Wagner täiesti pime ning kaotand mälu, elades oma poja, tuntud komponisti ja dirigendi, *Siegfriedi* hoolel.

Cosima Wagner sündis 1837. a. andeka kirjaniku *Marie von Flavigny* ja kuulsa komponisti-klaverivirtuoosi *Franz Liszt*'i tütre. Abiellus tuntud dirigent *Hans von Bülow*'iga, ent pääle 13 aastast kooselu lahutus temast ja abiellus *Richard Wagner*'iga, olles temale nii vaimliselt kui aineliselt suureks abiks ja seltsiliseks. Pääle *Wagner*'i surma võttis ta Bayreuthi teatri juhtimise ja *Wagner*'i teoste hooldamise endale. Ta oli omaaja tähtsamaid naisi, mõnedki muusikalised sündmused on tihedalt seotud tema nimega.

Musikaalsus on tarvilik.

Kapral käsutas oma jao „põrandale paigale“ ning käskis välja astuda neid, kes peavad end musikaalseiks. Lootes parimat astusid välja kuus meest. Kapral kirjutas nende nimed üles ja teatas siis:

— „Hüva! Teie lähete ohvitseride kasiinosse ja tõstate sääli klaveri ühest toast teise.“

Väljaandja: Eesti Lauljate Liit. — Vastutav toimetaja: Mihkel Lüdlig.

Tellimishind aastas L. L. liigetele 1 kr., teistele 1 kr. 20 senti.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Rataskaevu 22, telef. 1-82.

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 31.

Uudis meeskooridele

XVI

TALLINNA

V I H K

MEESTELAULU SELTSI

LAULUDE KOGU

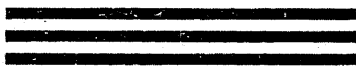
SISUKS:

- 1) Laulumeeeste marss [. . . . R. Kull
- 2) Tervitus L. Prommik
- 3) Isamaa laul E. Vörk
- 4) Oleksin laululind J. Kappel
- 5) Sarvelaul R. Päts

Vihu hind 30 senti

Müügil Lauljate Liidu büroos ja suuremates raamatukauplustes.
Saadetakse postiteel kätte postmarkide eest.

Klaverile

Juhan Aavik — „Klaveri sonaat“

Hind 1 kroon 50 senti.

Artur Lemba — „Toccata ja Fuga“

Hind 1 kroon.

„J. Aavik'u „Sonaat“ on klaveri suurteos, see koosneb neljast jaost: Allegro, Andante cantabile, Scherzo ja Finale . . . Kõik neli jagu on kirjutatud selges vormis, klaveristiilis ja on ettekan dmiseks väga tänulikud“.

„Toccata, kui ka fuuga on kirjutatud vanas klassilises stiilis — à la Bach, esimene hoogne ja mõjuv, kuna fuuga on polifooniliselt väga osavalt ja meisterlikult põimitud ja arusaadav. Ka neid töid võib soovitada, eriti õpilastele stuudiumiks, kui ka väärtuslike ettekan de paladena“.

M. Lüdig — Muusikaleht nr. 11 — 1929.

Müügil kõigis muusikaärides ja Laulj, Liidubüroos, Tallinn, Rataskaevu 22.
Saadetakse L. L. büroo poolt välja ka postiga, kui raha ette makstakse.

RAHVAKOORID

on meie segakooride lauluvara.

Rahvakoovid, ilmudes perioodilise väljaandena, sisaldavad uusi, kergeid, viisi- ning kõlarikkaid laule.

Seni on „Rahvakoore“ ilmud järgmised anded:

Nr. 1	{ Kas tunned maad	T. Vettik
	{ Hällilaul	M. Saar
Nr. 2	Tihase mäng	M. Saar
Nr. 3/4	Tervitus Soome hõimudele	R. Päts
Nr. 5	{ Emake	J. Havik
	{ Igavene mälestus	J. Havik
Nr. 6	{ Igatsus	J. Jürgenson
	{ Laulu aeg	M. Saar
Nr. 7	Kõrs kahiseb	J. Saarniit
Nr. 8	Palvetund looduses	M. Lüdig
Nr. 9/10	{ Tulesüütajalle	M. Saar
	{ Põlismetsa järv	M. Lüdig
Nr. 11	Hõiskame kooris	T. Vettik
Nr. 12	Kits ja hunt	M. Lüdig
Nr. 13	Postimees	J. Havik
Nr. 14	Õhtul	M. Lüdig
Nr. 15	Üle vee	M. Saar
Nr. 16	Naabri külas	M. Lüdig

Iga koorijuht tellib endale kõigepäält „Rahvakoore“ tutvunemis-eksemplarid; tutvunemisnumbrite tellimise hind numbri eest 5 senti, seega kõik 16 annet kokku 80 senti. Kui saadud lauludest mõni koorile eriti meeldib, siis vastavat numbrit tellitakse juba kõigi kooriliigete tarvis. Viimasel juhul on „Rahvakoore“ hinnaks L. L. liigetele 5 senti, teistele 8 senti, kui tellitakse korraga vähemalt 10 eksemplari, kui vähem, siis on eks. hind 10 s.

Tellida Lauljate Liidu büroost:

TALLINNA, Rataskaevu 22.